

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Taide tavaksi – taideopetus hyvinvointia luomassa.

Kehittämissuunnitelma Espoon esittävän taiteen koulun
HYVE-ryhmien toteuttamiseksi.

Susanna Hintikka

Kulttuurituotannon koulutusohjelma (60 op)

04/2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU
Kulttuurituotannon koulutusohjelma, Kulttuurituottaja (ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Susanna Hintikka	Sivumäärä 59
Työn nimi Taide tavaksi. Taideopetus hyvinvointia luomassa. Kehittämissuunnitelma Espoon esittävän taiteen koulun HYVE –ryhmien toteuttamiseksi.	
Ohjaava(t) opettaja(t) Päivi Ruutiainen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Espoon esittävän taiteen koulu	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena on ollut valmistaa kehittämissuunnitelma Espoon esittävän taiteen koulun, Eskon, HYVE–ryhmien toiminnalle. HYVE on koulussa luotu käsite kuvaamaan taiteen perusopetuksen ulkopuolista teatteri- tai sirkustaiteen opetusta, jossa tavoitteena on osallistujien hyvinvoinnin tukeminen. Tämä osa-alue koulun toiminnasta on ollut vakiintumatonta ja ilman selkeää suunnitelmaa. Työn tilaajana oli Espoon esittävän taiteen koulu.</p> <p>Opinnäytetyö edustaa tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jossa on tapaustutkimuksen ja toimintatutkimuksen piirteitä. Tekijä työskentelee tilaajaorganisaatiossa. Tutkimusmenetelminä ovat olleet ideariihä, avoin haastattelu ja vertailuanalyysi, HYVE-toimintaa on tarkasteltu tiedon keruun jälkeen SWOT-analyysin avulla. Kehittämistyön aikana on tutkittu HYVE-toimintaa rakenteellisesta, taloudellisesta ja pedagogisesta näkökulmasta.</p> <p>Taideopetuksen hyvinvointivaikutuksia kuvaamaan on luotu neljä teesiä, jotka syntyivät kirjallisten lähteiden ja koulun arvojen pohjalta ja kehittämistyön prosessin aikana. Teesit koskevat taideopetuksen yksilöön, yhteisöön ja yhteiskuntaan kohdentuvia vaikutuksia.</p> <p>Opinnäytetyön lopussa on kehittämissuunnitelma, jossa on esitetty toimenpide-ehdotusten muodossa miten HYVE-toimintaa tulisi Espoon esittävän taiteen koulussa tulevaisuudessa toteuttaa. Toimenpide-ehdotukset ovat soveltuvin osin monistettavissa muille taiteen perusopetusta antaville oppilaitoksille tai muille taidealan toimijoille.</p>	
Asiasanat taide ja hyvinvointi, taiteen perusopetus, taidekasvatus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Cultural Management, Master of Culture and Art

ABSTRACT

Author Susanna Hintikka	Number of Pages 59
Title Art as attitude. Art education for well-being. Development plan for HYVE groups in Espoo School of Performing Arts.	
Supervisor(s) Päivi Ruutinen	
Subscriber and/or Mentor Espoo School of Performing Arts	
Abstract <p>The aim of this thesis was to prepare a development plan for HYVE groups in Espoo School of Performing Arts, Esko. HYVE is a term created in the school for theatre and circus education outside basic education in the arts. In HYVE groups aim is to support participants' well-being. This area of school's activity has been unestablished and without a clear plan. Subscriber of this thesis has been Espoo School of Performing Arts.</p> <p>The research method used is research-development activity with features of case study and action research. The author works in the subscriber organization. The research methods have been brainstorming, open interviews and benchmarking. After collecting the research materials, HYVE activity have been viewed by SWOT analysis. HYVE activity has been researched in the structural, economic and pedagogical point of view.</p> <p>Four assertions have been created to describe welfare effects of an art education. The assertions were generated through the literary sources and through the basic values of the school during the development process. The assertions describe the individual, community and society effects of art education.</p> <p>At the end of this thesis is a development plan represented in the form of the measure proposals. These measure proposals describe how HYVE activity should be implemented in the future in Espoo School of Performing Arts. Proposed measures can be transferred to other schools giving basic education in the arts or to other arts practitioners.</p>	
Keywords art and well-being, basic education in the arts, art education	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 ESPOON ESITTÄVÄN TAITEEN KOULU	8
2.1 Taideopetusta HYVE-ryhmissä	10
2.2 Opetuksen järjestämisen haasteet HYVE-ryhmissä	13
2.3 Koulun rahoitus	14
3 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT JA LÄHTÖKOHDAT	16
3.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta	16
3.2 Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelma 2010 - 2014	17
3.3 Vaikuttavuuden arviointi	18
4 KEHITTÄMISTYÖN ETENEMINEN	20
4.1 Hyvinvointipalveluita muissa taidekouluissa	20
4.1.1 Valtakunnallinen vertailu	21
4.1.2 Paikallinen vertailu	24
4.2 Dialogia Eskossa: ideariihi ja haastattelu	26
4.2.1 Missio	28
4.2.2 Opetuksen järjestäminen ja kohderyhmät	29
4.2.3 Opettajan työn tukeminen	30
4.3 Erilaisia rahoituskanavia	31
4.4 SWOT-analyysi	33
4.4.1 Rakenteellinen näkökulma	34
4.4.2 Taloudellinen näkökulma	36
4.4.3 Pedagoginen näkökulma	37
5 TAIDE TAVAKSI – NELJÄ TEESIÄ	38
5.1 Taideharrastus lisää yksilön henkilökohtaisia voimavaroja	40
5.2 Taideharrastus lisää sosiaalista pääomaa	42
5.3 Taideharrastus kuntouttaa	43
5.4 Taideopetus on taloudellisesti järkevää	44
6 KEHITTÄMISSUUNNITELMA	47
6.1 Toiminnan kuvaus	48
6.2 Toteuttamisen tapoja	49
6.3 Toimintaympäristö ja sen kehitys	50
6.4 Yhteistyökumppanit	51
6.5 Rahoitus	52
7 LOPUKSI	53
LÄHTEET	56

1 JOHDANTO

Taidekasvatus on kaikkien oikeus. Taidekasvatus ja taiteen harrastaminen antavat välineitä itsensä, toisen ihmisen sekä ympäristön kohtaamiseen ja ymmärtämiseen. Taidekasvatus kuuluu kasvatuksellisesta termistä huolimatta näkemykseni mukaan kaikille ja kaiken ikäisille.

Tämän opinnäytetyön päätavoitteena on Espoon esittävän taiteen koulun, Eskon, toiminnan ja erityisesti koulun HYVE-ryhmien toiminnan kehittäminen. HYVE on Espoon esittävän taiteen koulussa luotu ja käytetty termi taiteen perusopetuksen ulkopuoliselle opetukselle. HYVE-ryhmät määritellään hyvinvointipalveluksi, jossa taideopetus toimii välineenä ryhmän jäsenten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Koulun päätehtävä on laajan oppimäärän mukaisen sirkus- ja teatteritaiteen perusopetuksen järjestäminen. Koulussa on nähty tärkeänä taideopetuksen tarjoaminen myös taiteen perusopetusjärjestelmän ulkopuolella. Taiteen perusopetuksen kohderyhmänä ovat pääasiassa lapset ja nuoret. HYVE-toiminnan kohderyhmänä ovat olleet vanhukset ja erilaiset erityisryhmät.

Taiteen perusopetusta säätelee laki taiteen perusopetuksesta ja valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet. Espoon esittävän taiteen koululla on opetussuunnitelma ja opetuksen eri tasoille määritellyt tavoitteet ja sisällöt taiteen perusopetuksen järjestämistä varten. HYVE-ryhmille ei ole ollut olemassa yhteistä suunnitelmaa, missiota ja strategiaa. Ryhmät ovat syntyneet eri aikoina ja erilaisista motiiveista lähinnä ryhmien opettajien aloitteesta. HYVE-ryhmille ei ole ollut omaa rahoitusta, vaan niiden toiminta on kustannettu Espoon kaupungin toiminta-avustuksesta. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on löytää vastaukset kysymykseen miten Espoon esittävän taiteen koulun toimintaa kehitetään koulun arvojen mukaisesti ja taloudellisesti kestävästi koulun toiminnan uudella alueella, jota HYVE-ryhmät edustavat.

Opinnäytetyössäni valmistan kehittämissuunnitelman koulun HYVE-ryhmien toteuttamiseksi. Tarkastelen miten taideopetuksen järjestäminen HYVE-ryhmille liittyy koulun toimintaan kokonaisuudessaan. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on luoda HYVE-ryhmien toiminnalle suuntaviivat ja toimenpiteet, jolla hyvinvointipalvelut muodos-

tuvat kiinteäksi osaksi Espoon esittävän taiteen koulun toimintaa. Tavoitteet ja toimenpiteet toiminnalle esitän kehittämissuunnitelmassa toimenpide-ehdotusten muodossa.

Maailmantalouden vaikutukset ulottuvat tänä päivänä kaikkialle. Näkemykseni on, että paikalliselle toimijalle maailmantalous suodattuu läheisen toimintaympäristön, tässä tapauksessa erityisesti kunnan, taloudellis-poliittisen tilanteen välityksellä. Espoon kaupunki on Espoon esittävän taiteen koulun suurin rahoittaja, koulu on kaupungin säännöllisen toiminta-avustuksen piirissä. Espoon kaupungin tuottavuusohjelmassa tavoitteena on tuottavuuden parantaminen 2,5 % vuosittain (Espoostrategia 2010–2013, 6). Tämä koskee myös kaupungin yhteistyökumppaneita kuten Espoon esittävän taiteen koulua. Tuottavuusohjelma on käytännössä tarkoittanut toiminta-avustuksen määrän supistamista vuosittain 2,5 % verran vuodesta 2009. Tämän opinnäytetyön prosessin ja tulosten tarkoituksena on esittää perusteluja Espoon esittävän taiteen koulun rahoituksen turvaamiseksi myös tulevaisuudessa.

Opinnäytetyöni on ajankohtainen. Opetusministeriön julkaisu Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014 sisältää 18 toimenpide-ehdotusta miten taide ja kulttuuri voivat lisätä ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia. Taiteen ja kulttuurin mahdollisuudet ihmisten hyvinvoinnin lisääjänä on tunnustettu. Toimintaohjelmassa korostuvat taide- ja kulttuuritoiminnan mahdollisuudet erityisesti osana sosiaali- ja terveyspalveluja. Kulttuurin ja hyvinvoinnin rajapinnalla toimiminen hakee vielä muotoaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Toimintaohjelmassa otetaan kantaa myös palveluiden toteuttamiseen ja rahoitukseen: uudenlaisia palvelumalleja ja uudenlaisia rahoituksen muotoja toivotaan syntyvän toimintaohjelman aikana.

Opinnäytetyöni voi toimia esimerkkinä palvelumallista, jonka avulla taidealan toimija voi omassa toimintaympäristössään luoda uudenlaisia yhteistyömuotoja yli hallintorajojen. Opinnäytetyöni voi tukea kulttuurin, taiteen ja hyvinvoinnin kentällä toimijoiden välistä yhteistyötä. Palvelumallia voidaan tuotteistaa useille toimijoille – yhteisöille ja myös yksityisille henkilöille, esimerkiksi taiteilijoille.

Olen työskennellyt Espoon esittävän taiteen koulun hallinnossa toimistopäällikkönä 12 vuotta. Tämä on lähtökohtana opinnäytetyön tekemiselle. Olen ollut mukana kehittämässä koulua Suomen suurimmaksi sirkus- ja teatteritaiteen perusopetusta antavaksi oppilaitokseksi. Haluan edelleen antaa panokseni koulun toiminnan kehittämiseen.

Taidekasvatus luo hyvää. Taiteen harrastaminen antaa valmiuksia toisen ihmisen kohtaamiseen ja itsetuntemuksen kasvamiseen. Työssäni ja espoolaista taideopetusta seurattessani olen kohdannut koskettavia ja ilahduttavia esimerkkejä taiteen tekemisen ja harrastamisen voimauttavasta vaikutuksesta. Taiteella on luonnollisesti itseisarvo, taide on tärkeää sinänsä, mutta myös välinearvo. HYVE-ryhmissä taide, taidetoiminta, on väline yksilön hyvinvoinnin vahvistamiseksi.

Opinnäytetyössäni käytän termiä taideopetus kun näkökulma on opetusta järjestävässä tahossa ja termiä taideharrastus kun näkökulma on opetukseen osallistuvassa ihmisessä. Taidetoiminnalla tarkoitan taidelähtöisten menetelmien käyttöä yksilön tai ryhmän hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Opinnäytetyöni aluksi esittelen Espoon esittävän taiteen koulun toimintaa, HYVE-ryhmiä ja sitä toimintaympäristöä, missä myös HYVE-ryhmien opetusta toteutetaan. Tämän jälkeen kerron kehittämistyön lähtökohdista ja menetelmistä. Opinnäytetyöni edustaa tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jossa on tapaustutkimuksen ja toimintatutkimuksen piirteitä. Aineistona ovat olleet kirjalliset lähteet, ideariihä ja haastattelu sekä vertailuanalyysi. Kehittämistyön etenemisestä kerron luvussa neljä. Selvitän millaista hyvinvointipalveluksi luokiteltavaa toimintaa on muissa vastaavissa taidekouluissa valtakunnallisesti ja Espoossa. Esittelen ideariihen ja haastattelun tuloksia HYVE-ryhmien mission ja strategian luomiseksi ja HYVE-ryhmien opetuksen järjestämiseksi tulevaisuudessa. Seuraavaksi kartoitan erilaisia rahoitusvaihtoehtoja taiteen ja hyvinvoinnin rajapinnalla sijaitsevan toiminnan tai hankkeiden rahoittamiseksi. SWOT-analyysin avulla arvioin HYVE-ryhmien opetuksen järjestämistä kehittämissuunnitelman pohjaksi. Luvussa viisi tarkastelen miten Eskon arvot sijoittuvat taiteen ja hyvinvoinnin kontekstiin ja miten HYVE-ryhmille järjestettävä opetus toteuttaa Eskon arvoja. Kirjallisten lähteiden, ideariihen ja haastattelun synteessinä olen luonut neljä väitettä, teesiä, taideopetuksen hyvinvointia edistävästä vaikutuksista. Luvussa

kuusi on kehittämissuunnitelma ja toimenpide-ehdotukset HYVE-toiminnan toteuttamiseksi. Lopussa on pohdinnan, visioinnin ja arvioinnin vuoro.

2 ESPOON ESITTÄVÄN TAITEEN KOULU

Espoon esittävän taiteen koulu, Esko, on kannatusyhdistyksen ylläpitämä yksityinen oppilaitos, jonka tehtävänä on laadukkaan ja monipuolisen taiteen perusopetuksen¹ järjestäminen sirkus- ja teatteritaiteessa. Eskossa annettava taiteen perusopetus on laajan oppimäärän mukaista. Esko on Suomen suurin teatteri- ja sirkustaiteen perusopetusta antava koulu. Lukuvuonna 2011 – 2012 koulussa on 636 oppilaspaikkaa, opetusryhmiä on yhteensä 57. Henkilökuntaa on 15, joista opettajia on 12. Päätoimisia opettajia on neljä ja tuntiopettajia on kahdeksan. Koulu on perustettu vuonna 1999.

Teatteritaide ja sirkustaide ovat taiteen perusopetusjärjestelmässä sanataiteen ohella nuorimmat taiteen alat. Espoon esittävän taiteen koulu on aktiivisesti ollut kehittämässä teatteri- ja sirkustaiteen perusopetusta valtakunnallisesti. Koulu oli mukana opetushallituksen työryhmissä, joissa on valmistettu valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet teatteritaiteen perusopetuksen laajalle oppimäärälle vuonna 2002, sirkustaiteen perusopetuksen laajalle oppimäärälle ja esittävien taiteiden yleiselle oppimäärälle vuonna 2005. Lisäksi koulu on ollut mukana tuottamassa sisältöä edu.fi – sivustolle teatteri- ja sirkustaiteen perusopetuksesta ja arviointikriteereistä.

Taiteen perusopetuksen järjestäminen on Espoon esittävän taiteen koulun päätehtävä. Yhdistyksen sääntöjen mukaisesti koulu voi järjestää myös muuta teatteri- ja sirkusalan koulutusta sekä edistää, ylläpitää ja kehittää lasten, nuorten ja aikuisten teatteri- ja sirkustaiteen harrastusta (Espoon esittävän taiteen koulun kannatusyhdistys ry 2005, 1.) Koulussa tarjottavan opetuksen voi jakaa seuraaviin osa-alueisiin: taiteen

¹ Taiteen perusopetus on ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävää tavoitteellista tasolta toiselle etenevää eri taiteenalojen koulutusta. Taiteen perusopetusta annetaan arkkitehtuurissa, audiovisuaalisessa taiteessa, kuvataiteessa, käsityössä, musiikissa, sanataiteessa, sirkustaiteessa, tanssitaiteessa ja teatteritaiteessa. Oppimääriä on kaksi: yleinen ja laaja oppimäärä.

perusopetus, taiteen perusopetusta tukevat ryhmät, HYVE -ryhmät, perhe- ja aikuisryhmät, KULPS! –pajat² sekä leirit ja kurssit (Kuvio 1).

Kuvio 1. Espoon esittävän taiteen koulun opetuksen osa-alueet.

Taiteen perusopetusta tukevat alle kouluikäisten varhaisiän opinnot, jotka eivät kuulu laajan oppimäärän mukaisen taiteen perusopetuksen piiriin. Lisäksi taiteen perusopetusta tukevaa opetusta ovat olleet sirkuslinjan erilaiset lajiopetukset, joita ovat koulun historian aikana olleet jongleerausryhmä, klovniryhmä ja taikuriryhmä. Sirkus- ja teatterilinjan aikuisryhmät ja sirkuslinjan perheryhmä voidaan nähdä opetuksena, jossa osin yhdistyvät taiteen perusopetus ja osallistujien hyvinvoinnin tukeminen. Lisäksi koulu järjestää koulujen loma-aikoina leirejä ja kursseja.

Espoon esittävän taiteen koulun toiminta perustuu ajatukseen taideopetuksen vaikuttavuudesta, mistä koulussa on saatu hyviä ja kannustavia kokemuksia. Oppilaiden rohkeus itseilmaisuuksiin ja vuorovaikutustaidot ovat kehittyneet. Taiteellinen tekeminen

² Espoon kaupungin kulttuuri- ja liikuntapolku KULPS! on kokonaisuus, jossa koulujen ”yhtenä oppimisympäristönä käytetään espoolaisia taide- ja kulttuurilaitoksia, liikuntapaikkoja sekä oppilaiden omaa lähiseutua” (Espoon kaupunki 2012a). Eskon osalta KULPS!:iin osallistuminen tarkoittaa sirkus- ja teatteri-improvisaatiopajojen tarjoamista espoolaisille 3. ja 4. luokan peruskoululuokille. KULPS! –tarjottimella Esko tarjoaa pajoja myös erityisryhmille, teatteri-improvisaatiota oppilaille, joilla on sopeutumisen ja tunne-elämän vaikeuksia, sirkuspajoja oppilaille, joilla on motorisia erityisvaikeuksia.

tuo oppilaille iloa ja taiteen perusopetus on antanut valmiuksia hakeutua alan jatko-opintoihin.

2.1 Taideopetusta HYVE-ryhmissä

Lukuvuoden 2011–2012 aikana Eskossa on toiminut viisi HYVE-ryhmää: teatterilinjalta nuorten mielenterveyskuntoutujien Mike-ryhmä, nuorten työelämään kuntoutujien Kime-ryhmä ja eläkeläisryhmä, sirkuslinjalla kaksi Ikisirkus-ryhmää. Ryhmien toteuttamisen muodoksi koulussa on valittu yhteistyö toisen, usein sosiaali- ja terveystieteiden, organisaation kanssa. Toiminta perustuu ajatukseen, että yhteistyötaholla on asiantuntemus kohderyhmästä, Eskon opettajalla asiantuntemus taideopetuksesta. Tarkoituksena on, että HYVE-toiminta tulee olemaan luonnollinen ja pysyvä osa Espoon esittävän taiteen koulun toimintaa. HYVE-ryhmille tarjottava opetus on seurannut taiteen perusopetuksen lukuvuosirakennetta: opetusta on ollut kerran viikossa yksi tai kaksi opetustuntia kerrallaan. HYVE-ryhmät ovat marginaalinen osa Espoon esittävän taiteen koulun toimintaa. Vuonna 2011 koulussa annettiin opetusta 153 tuntia viikossa, josta HYVE-ryhmien osuus oli seitsemän tuntia.

Nuorten mielenterveyskuntoutujien Mike-ryhmä on toteutettu yhteistyössä Hyvä Koti ry:n kanssa. Hyvä Koti ry. tarjoaa psykiatrisia kuntoutuspalveluja valtakunnallisesti, toimien virallisen hoito-organisaation tukena. Espoon keskuksessa toimii nuorten mielenterveyskuntoutujien toimipiste. (Hyvä Koti ry. 2012.) Mike-ryhmässä päätavoitteena on ollut antaa osallistujille valmiuksia itsetunnon vahvistamiseen ja toisen ihmisen kohtaamiseen. Ryhmä aloitti toimintansa keväällä 2009 ja on kokoontunut kerran viikossa. Mike-ryhmä perustettiin yhden teatteriopettajan aloitteesta.

Nuorten työelämään kuntoutujien Kime-ryhmä on toteutettu yhteistyössä Kirkkonummen kunnan Toimari – toimintayksikön kanssa. Toimari on Kirkkonummen kunnan sosiaalitoimen erillinen toimintayksikkö, joka on vastuussa kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä (Kirkkonummen kunta 2012). Kime-ryhmässä päätavoitteena on ollut teatterin keinoin vahvistaa ryhmän jäsenten itsetuntoa ja ryhmätyötaitoja. Ryhmä aloitti toimintansa syksyllä 2010 ja on kokoontunut kerran viikossa. Kime-ryhmä perustettiin Espoon esittävän taiteen koulun kannatusyhdistys ry:n pu-

heenjohtajan aloitteen perusteella. Opetuksen järjestämisen vastikkeeksi Toimarissa on valmistettu Eskon julkisiin esityksiin lavasteita ja esiintymispukuja.

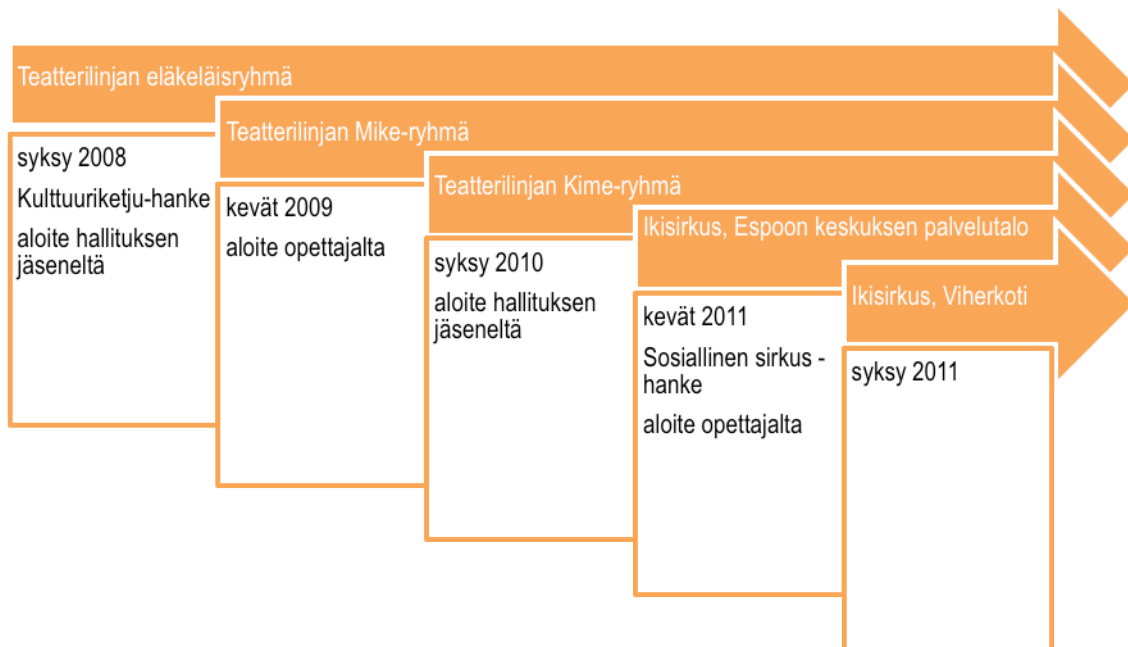
Eläkeläisryhmä teatterilinjalla on toteutettu yhteistyössä Espoonlahden eläkkeensaajat ry:n kanssa. Tavoitteena on, että teatteriharrastus on ikäihmisille sosiaalista, voimauttavaa, virkistävää ja ennaltaehkäisevää toimintaa. Ryhmä aloitti toimintansa syksyllä 2008, kun Espoonlahden eläkkeensaajien jäsen otti yhteyttä Espoon esittävän taiteen kouluun toiveenaan saada ryhmälle ammattitaitoista ohjausta teatterin harrastamiseen. Kyseinen henkilö on myös Espoon esittävän taiteen koulun kannatusyhdistys ry:n hallituksen jäsen. Ryhmän perustaminen oli osa Espoon kaupungin Kulttuuriketju-hanketta³.

Ikisirkus-ryhmiä on ollut kaksi. Ryhmät on toteutettu yhteistyössä Espoon keskuksen palvelutalon (aloitettu keväällä 2011) ja Viherkallion palvelutalon (aloitettu syksyllä 2011) kanssa. Ryhmien tavoitteena on ollut tarjota sirkusharrastuksen avulla palvelutalon asukkaille ja päiväkäyttäjille mielekästä vapaa-aikaa ja fyysistä sekä henkistä virkistystä. Ikisirkus-idea lähti liikkeelle Eskon sirkusopettajan aloitteesta.

HYVE-ryhmät on perustettu eri aikoina syksystä 2008 alkaen. Ryhmien perustamiseen on vaikuttanut kaksi hanketta kaksi hanketta, joihin osallistumisen kautta HYVE-ryhmien toiminta Espoon esittävän taiteen koulussa on laaventunut. Espoon kaupungin Kulttuuriketju-hanke on espoolaisille vanhuksille ja hoitohenkilökunnalle suunnattua toimintaa. Espoolaisten hoitokotien, palvelutalojen ja -keskusten vanhuksille ja hoitohenkilökunnalle välitetään taide- ja kulttuurielämyksiä. Toiminnan toteuttavat kaupungin yhteistyökumppanit. (Espoon kaupunki 2012b.) Espoon kaupunki antoi taiteen perusopetuksen oppilaitoksille erillismäärärahan Kulttuuriketju-toimintaan vuosina 2008 ja 2009. Tämän jälkeen toiminnan edellytettiin jatkuvan toiminta-avustuksen puitteissa. Teatterilinjan eläkeläisryhmä perustettiin osana Kulttuuriketju-hanketta.

³ Kulttuuriketju-toimintamalli kehitettiin Espoossa vuosina 2007 – 2008. Sen tavoitteena oli luoda taloudellisesti ja toiminnallisesti kestävä tapa, jonka avulla olisi mahdollista toteuttaa kulttuuripalveluja, elämyksiä ja esityksiä vanhuksille, omaisille ja hoitohenkilökunnalle erilaisissa hoitopaikoissa ja palvelutaloissa. (Kaskiharju ja Sarjakoski 2011, 3.)

Sosiaalinen sirkus-hanke 2009–2011 oli Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskuksen hallinnoima ESR-hanke, jonka päärahoittajana toimi Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Sosiaalinen sirkus määritellään sirkusopetuksiksi, joka tavoitte on tuottaa osallistujilleen hyvinvointia (Hyttinen 2011, 8). Espoon esittävän taiteen koulu oli hankkeessa osatoteuttajana. Hankkeen puitteissa tarjottiin kahden vuoden ajan sirkusopetusta monivammaisille lapsille ja nuorille. Hankkeesta saadut kokemukset ja muiden hankkeeseen osallistuneiden yhteisöjen esimerkki vaikuttivat Ikisirkus-ryhmien syntymiseen. Kuvio 2 selventää HYVE-ryhmien perustamista ja HYVE-toiminnan laajenemista Espoon esittävän taiteen koulussa.

Kuvio 2. HYVE-ryhmien perustaminen ja toiminnan laajeneminen.

Koulun toimintasuunnitelman 2013 mukaan lukuvuonna 2012–2013 jatkuvat teatterilinjan eläkeläisryhmä, Mike-ryhmä ja Ikisirkus-toiminta. Toimintavuoden aikana ryhmien toimivuutta arvioidaan ja uusia toimintamuotoja ja yhteistyökumppaneita kartoitetaan. (Espoon esittävän taiteen koulun 2013 toimintasuunnitelma 2012, 8.)

2.2 Opetuksen järjestämisen haasteet HYVE-ryhmissä

Espoon esittävän taiteen koulun päätehtävä on taiteen perusopetuksen järjestäminen, joten HYVE-toiminnan toteuttamiseen liittyy haasteita. Toiminnalla ei ole omaa rahoitusta, erityisryhmien opetus tuo haasteita opettamiseen ja toiminnan toteuttaminen yhteistyössä eri organisaatioiden kanssa tuo mukanaan omat haasteensa.

Ensimmäinen haaste on rahoituksen järjestäminen HYVE-ryhmille. Teatterilinjan eläkeläisryhmä on ainoa, jolle on Kulttuuriketju-hankkeen myötä ollut erillisrahoitusta. Muut ryhmät on toteutettu kokeiluna ja ne on rahoitettu kaupungin toiminta-avustuksen turvin. Kaupungin toiminta-avustusta voidaan osin käyttää uudenlaisten yhteistyömuotojen luomiseen ja ylläpitämiseen. Kuitenkin tilanne, jossa kaupungin toiminta-avustus vuosittain pienenee ja opetuksen järjestämisen kustannukset nousevat, on kestämaton. Taiteen perusopetus on Espoon esittävän taiteen koulun päätehtävä, joten HYVE-ryhmät joudutaan ensimmäisenä lakkauttamaan mikäli tilanne jatkuu. HYVE-ryhmien toiminnan kehittäminen ja jatkuvuus edellyttävät niiden toimintaan kohdennettua rahoitusta.

Toinen haaste liittyy opettamiseen. Koulun tärkein voimavara on ammattitaitoinen henkilökunta. Teatteri- ja sirkusopettajat ovat edelleen uusi ammattikunta taiteen perusopetuksen kentällä. Kouluun rekrytoidaan ammattitaitoista ja alalle koulutettua henkilökuntaa. Taideopettajien koulutukseen ei liity erityispedagogisia opintoja. HYVE-ryhmien opettaminen vaatii ammattitaidon lisäksi kohderyhmän tuntemusta ja sitoutumista. Taideopetus on väline ryhmän ja osallistujien tavoitteiden, kuten vuorovaikutustaitojen kehittymisen, saavuttamiseen.

Koulun henkilöstöpolitiikassa arvoja ovat luovan vuorovaikutuksen toteutuminen ja tavoitteellinen ajattelu, joka lävistää koko toiminnan ja opetuksen. Opetuksen perustana ovat toiminnan huolellinen suunnittelu, laadukas toteutus ja toiminnan arviointi opetuksen edelleen kehittämistä varten.

Espoon esittävän taiteen koulussa opettajat opettavat taiteen perusopetusryhmien lisäksi HYVE-ryhmiä. Koulun käytännöt opettajan työn tukemisessa koskevat luonnollisesti myös HYVE-ryhmien opetusta. Opettajille järjestetään opetuksen kehittä-

mis- ja suunnittelupäivät keväällä opetuksen päättyessä ja syksyllä opetuksen alkaessa. Kehityskeskustelussa keskitytään opettajan oman työn kehittämiseen sekä työssä jaksamiseen. Opettajakokouksia järjestetään säännöllisesti lukuvuoden aikana. Henkilökuntaa tuetaan osallistumaan omaa ammattitaitoa kehittävään koulutukseen ja tarvittaessa henkilökunnalle järjestetään työnohjausta.

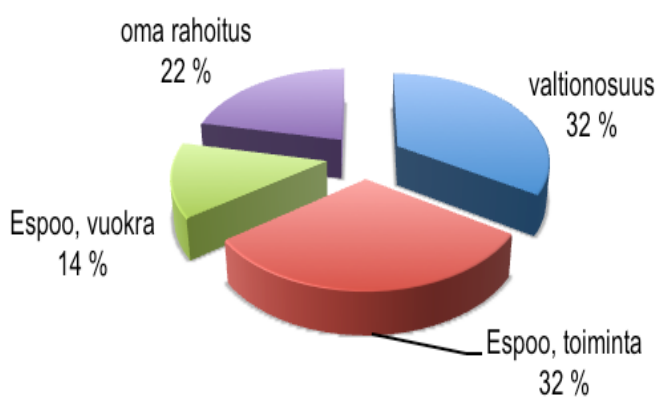
Opettajille maksetaan sama tuntipalkka taiteen perusopetusryhmän tai HYVE-ryhmän opettamisesta. Palkkauspolitiikalla on haluttu turvata opettajien tasaveroinen suhtautuminen opetukseen on kysymys sitten taiteen perusopetuksesta tai muusta opetuksesta. Opetustunnin hinta on sama HYVE-ryhmissä ja taiteen perusopetusryhmissä.

Kolmantena haasteena ovat erilaiset yhteistyökumppanit sekä heidän tarpeensa ja odotuksensa toiminnan järjestämiseen ja opetuksen toteuttamiseen. Yhteistyö erilaisien toimijoiden kanssa on helpottanut toiminnan aloittamista. Valtaosa yhteistyökumppaneista on toimijoita, joilla ei yksin ole resursseja tai rahoitusta vastaavan toiminnan järjestämiseen tai ostamiseen, joten yhteistyökumppanit ovat ottaneet ilmaisen taideopetuksen positiivisesti vastaan. Yhteistyökumppanilla on ollut tarve tai toive taidetoimintaan, heillä on ollut valmis ryhmä tai he ovat keränneet ryhmän. Esko on voinut tarjota ammattitaitoisen taideopetuksen ja osin myös tilat toiminnan järjestämiseen. Ikisirkus-toiminnassa on pitänyt huomioida palvelutalon päivärytmi ja palvelutalon henkilökunnan sitouttaminen toiminnan järjestämiseen.

2.3 Koulun rahoitus

Koulun rahoitus perustuu kolmikantaan: opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä opetustuntiperusteinen valtionosuus, Espoon kaupungin toiminta- ja vuokra-avustus sekä oma rahoitus, joka koostuu lähinnä oppilasmaksuista ja esitystuotoista. Espoon esittävän taiteen koululla on kahdeksan muun espoolaisen taideoppilaitoksen tapaan sopimus yhteistyölinjauksista Espoon kaupungin kanssa vuosille 2009–2014. Sopimuksen tavoitteena on koulun toiminnan pitkäjänteinen kehittäminen. Samalla yhteistyölinjaus edellyttää sitoutumista kaupungin strategiaan linjauksiin, kuten tuottavuusohjelmaan. Tuottavuuden parantaminen taideoppilaitoksille on tarkoittanut toiminta-

avustuksen määrän pienenemistä ja toimintaedellytysten supistamista. Opetustunti-perusteinen valtionosuus on suunnattu ainoastaan taiteen perusopetukseen, ei muuhun opetukseen tai toimintaan. Kaupungin toiminta-avustusta voidaan osin käyttää uudenlaisten yhteistyömuotojen luomiseen ja ylläpitämiseen. Koulun kokonaisbudjetti vuonna 2011 oli 572 736 euroa. Espoon esittävän taiteen koulun toiminnan perusta on riippuvainen julkisesta rahoituksesta (Kuvio 2). Oman rahoituksen osuus on noin yksi viidesosa koulun kokonaisrahoituksesta. HYVE-ryhmien osuus koulun kokonaiskustannuksista on noin yksi prosentti.

Kuvio 3. Espoon esittävän taiteen koulun rahoituspohja 2011.

Koululle on myönnetty opetushallituksen valtionavustuksia pedagogisiin hankkeisiin ja taiteen perusopetuksen yhteistyöhankkeisiin⁴. Valtionavustuksen turvin on toteutettu opettajien lisäkoulutusta, kansainvälisiä hankkeita ja taiteen perusopetuksen oppilaitosten välisiä yhteistyöhankkeita. Sosiaalisen sirkuksen-hanke toteutettiin ESR-rahoituksella ja Kulttuuriketju-hanke aloitettiin Espoon kaupungin erillisrahoituksella. HYVE-ryhmät ovat syntyneet osin Sosiaalisen sirkuksen ja Kulttuuriketju-hankkeiden vaikutuksesta. HYVE-ryhmien toimintaa on hankerahoituksen päätyttyä jatkettu ja laajennettu oman rahoituksen turvin.

⁴ Valtionavustukset on suunnattu opetustuntiperusteisen valtionosuuden piiriin kuuluvan taiteen perusopetuksen kehittämiseen. Espoon esittävän taiteen koulu on saanut valtionavustuksia yhdeksään eri hankkeeseen vuosien 2001 – 2010 aikana.

3 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT JA LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa esittelen kehittämistyöni taustaa, sitä lähestymistapaa ja niitä menetelmiä, joita opinnäytetyössäni käytän. Olen valinnut tarkastelun kohteeksi myös kaksi ajankohtaista lähtökohtaa kehittämistyölle, jotka vaikuttavat HYVE-toiminnan toteuttamiseen ja toiminnan kehittämiseen: Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma ja vaikuttavuuden arviointi, jota Espoon kaupungissa ryhdytään toteuttamaan.

3.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tavoitteena on kehittää ja löytää uusia ratkaisuja organisaation toimintaan. Keskeistä on että kehittämistarpeet nousevat organisaation sisältä (Ojasalo, Moilanen, Ritalahti 2009, 18-19). Opinnäytetyössäni lähestymistapa on soveltuvin osin tapaustutkimuksen ja toimintatutkimuksen piirteitä. Tapaustutkimuksessa haetaan syvällistä tietoa tietyistä aiheista ja lähestymistapa soveltuu hyvin kehittämistyöhön. Koska HYVE-ryhmien perustamisessa Espoon esittävän taiteen kouluun on nähtävissä sattumanvaraisuutta, tapaustutkimus tutkimusstrategiana auttaa ymmärtämään kohdetta ja ryhmien perustamiseen johtaneita syitä. Tapaustutkimus lähestymistapana antaa syvällisen, monipuolisen ja kokonaisvaltaisen kuvan kohteesta, joka voi olla myös heikosti ymmärretty (mt., 53–54). HYVE-ryhmät ovat syntyneet eri aikoina eri motiiveista, joten suunnan tarkastus niiden järjestämisessä on ajankohtaista. Toimintaa kuvailemalla ja tutkimalla voi löytyä uudenlaisia näkökulmia toiminnan kehittämiseen.

Toimintatutkimuksessa pyritään käytännön muutokseen. Tutkitun tiedon avulla halutaan saada aikaan muutos. Toimintatutkimuksen tutkimusprosessissa suunnittelu, toiminta ja toiminnan arviointi vuorottelevat. (Ojasalo, Moilanen, Ritalahti 2009, 58–60.) Yhteisöllisyys, vuorovaikutuksellisuus ja osallistaminen toimintatutkimuksen piirteinä sopivat hyvin opinnäytetyöni lähtökohdaksi. Työskentelen organisaation sisällä ja olen mukana Espoon esittävän taiteen koulun kehittämistyössä. Tavoitteena on tehdä HYVE-ryhmien toiminnan kehittämistyötä prosessissa ja dialogissa työyhteisö-

ni kanssa. Kehittämistyöni välineinä ovat olleet kirjalliset lähteet, ideariihi toteutettuna Espoon esittävän taiteen koulun päätoimisten opettajien kesken, rehtorin haastattelu sekä vertailuanalyysi, benchmarking. Vertailuanalyysin pohjaksi selvitin valtakunnallisesti ja paikallisesti muiden sirkus- ja/tai teatteritaiteen perusopetusta antavien oppilaitosten tai yhteisöjen vastaavia hankkeita tai opetusryhmiä.

3.2 Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelma 2010–2014

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014 kertoo poliittisesta tahdosta nyky-yhteiskunnassa ja se avaa uusia näkökulmia kulttuuritoiminnan mahdollisuuksiin nyt ja lähitulevaisuudessa. Toimintaohjelma on osa Terveyden edistämisen politiikkaohjelmaa ja sen valmistaminen sai alkunsa Valtioneuvoston joulukuussa 2007 antamasta periaatepäätöksestä. Toimintaohjelmassa on kolme painopistealuetta: 1. Taide ja kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä, 2. Taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä 3. Työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin (Liikanen 2010, 12).

Toimintaohjelman tavoitteena on hyvinvoinnin lisääminen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Yksilötasolla tavoitteena on jokaisen oikeus ja mahdollisuus taiteen tekemiseen, näkemiseen ja kokemiseen sekä kulttuuritoimintaan. Yhteisön ja yhteiskunnan tasolla tavoitteena on kulttuurin ja taiteen vaikutusten tunnustaminen hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä poliittisilla, hallinnollisilla ja rakenteellisilla tasoilla. Kulttuurin tulisi olla osa kansallista, maakunnallista ja kunnallista hyvinvointipolitiikkaa. Sen hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia tulisi edistää kiinteässä yhteistyössä kolmannen sektorin ja yksityisten toimijoiden sekä elinkeinoelämän kanssa. Kulttuurin ja hyvinvoinnin rajapinnan koulutusta ja tutkimusta tulisi myös edistää. (mt., 10-11.)

Toimintaohjelmassa ehdotetaan, että taidelähtöisiä menetelmiä voidaan integroida lastensuojelun, nuoriso- ja sosiaalityön, vanhustalveluiden, terveydenhuollon, kuntoutuspalveluiden, kouluopetuksen ja maahanmuuttajien kotoutuksen osaksi. Tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy sekä osallisuuden ja työhyvinvoinnin lisääminen. (mt., 19.) Toimintaohjelmaa hallinnoi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.

Espoon esittävän taiteen koulun HYVE-ryhmien toiminta on luonteeltaan Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman mukaista. HYVE-ryhmissä yksilöllä on mahdollisuus taiteen tekemiseen toimintakykynsä ja voimavarojensa puitteissa. Toimintaohjelman painopistealueiden luokittelun mukaan Eskon eläkeläisryhmässä opetus on toteuttanut osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistämistä, Mike-ryhmä, Kime-ryhmä ja Ikisirkus-ryhmät ovat olleet osa sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Toimintaohjelman yhtenä konkreettisenä tavoitteena on julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyön lisääminen, mitä Eskon HYVE-toiminta jo toteuttaa.

3.3 Vaikuttavuuden arviointi

Merkittävä osa koulun rahoituksesta tulee Espoon kaupungilta, toiminta- ja vuokraavustukset ovat 44 % kokonaisrahoituksesta. Sopimus kaupungin kanssa edellyttää toimimista kaupungin linjausten mukaisesti. Toiminnan vaikuttavuuden arviointi on tullut uutena vahvana elementtinä selvitykseen vuoden 2011 kaupungin toimintaavustuksen käytöstä. Arvioinnille ei kuitenkaan ole annettu yhteisiä laadullisia mittareita, vaan vaikuttavuutta arvioidaan konkreettisten tunnuslukujen perusteella.

Espoon kaupungin kulttuurilautakunnan kokouksessa 31.8.2011 käsiteltiin selvitystä kulttuurilautakunnan avustusten vaikuttavuuden arvioinnista. Taiteen perusopetuksen suhteen vaikuttavuuden arviointi kohdentui pääasiassa opetuksen erilaisiin oppilasmääriin laajassa ja yleisessä oppimäärässä. Kaupungin kulttuuripalveluilta saatiin signaali, että avustusten vaikuttavuuden arviointia kehitetään IVA-menetelmän eli ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin mukaisesti. Kulttuurilautakunnan lautakuntasopimuksessa todetaan, että taiteen ja kulttuurin terveyttä ja hyvinvointia edistävät vaikutukset olisi otettava huomioon. (Espoon kulttuurilautakunta 31.8.2011, § 50.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2012) mukaan ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi on prosessi, jossa ennen päätöstä arvioidaan päätöksen vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. IVA:n kohteena voi olla hanke, suunnitelma, ohjelma tai mikä tahansa muu päätös ja siinä tarkastellaan vaihtoehtoisia ratkaisumalleja.

Vaikuttavuuden arviointi toimii suunnittelun ja päätöksenteon apuna. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012.)

Taideopetuksella on vaikutuksia. Tärkeä kysymys on, millaisia vaikutuksia halutaan saada aikaan, kenen lähtökohdista ja miten vaikuttavuutta arvioidaan. Taiteen terveyttä edistävästä vaikutuksista on tieteellistä näyttöä. Bardyn (2007) mukaan syrjäytymisen ehkäisy, sosiaalinen vuorovaikutus ja terveyden edistäminen ovat arvoja, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä ja kannatettavia. Kyseessä on kuitenkin hallinnon, politiikan ja hankehakemusten kieli ja tavoite. Kohderyhmä nähdään sellaisena, jolle on tehtävä jotain, jonka tulee muuttua. Kuitenkin taidepohjaisten menetelmien pyrkimyksenä on mahdollisuuksien luominen sille, että ihminen itse kykenee määrittelemään ja luomaan omaa elämäänsä. Tavoitteena tulee olla se, mikä kullekin ryhmälle ja ihmiselle on merkityksellistä. Taidetoiminnassa myös itse tekeminen ja tekemisen ilo on tärkeää. (Bardy 2007, 28 – 29.)

Taiteen perusopetuksen itsearviointia varten on käytössä uuden Virvatuli-mallin⁵ mukaiset arvioinnin välineet. HYVE-ryhmille ei vastaavaa välinettä ole olemassa, mutta Virvatuli-malli antaa mahdollisuuksia taideopetuksen vaikuttavuuden mittaamiseen myös muussa kuin taiteen perusopetuksessa, kuten HYVE-ryhmissä. Vaikuttavuuden arviointi on tärkeää toiminnan ja rahoituksen perusteluksi.

⁵ Virvatuli on itsearviointijärjestelmä taiteen perusopetuksen oppilaitoksille, joka valmistui vuonna 2011. Mallissa on viisi arviointialuetta: oppilaat (opetuksen vaikutukset oppilaassa), opettajat (opettajan kompetenssi), oppimisympäristö, johtaminen ja yhteistyösuhteet. (Taiteen perusopetusliitto 2012.)

4 KEHITTÄMISTYÖN ETENEMINEN

Vertailuanalyysin pohjaksi selvitin valtakunnallisesti muiden sirkus- ja/tai teatteritaitteen perusopetusta antavien oppilaitosten tai yhteisöjen vastaavia hankkeita tai opetusryhmiä. Paikallisen näkökulman löytämiseksi selvitin onko espoolaisilla taideoppilaitoksilla toimintaa, jota voi luonnehtia hyvinvointia edistäväksi tai kuntouttavaksi taideopetukseksi. Ideariihä ja rehtorin haastattelu toteutettiin helmi-maaliskuussa 2012. Tavoitteenani oli toimintatutkimuksen periaatteiden mukaisesti tehdä kehittämistyötä yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa organisaation, oman työyhteisöni, kanssa. Ideariihessä pohdimme HYVE-ryhmien missiota ja strategiaa ja uudenlaisia tapoja toteuttaa HYVE-ryhmien taideopetus. Rehtorin haastattelussa pääpaino oli edellisten lisäksi toiminnan rahoituksessa. Vertailuanalyysin, ideariihen ja rehtorin haastattelun perusteella tein SWOT-analyysin, jossa pohdin HYVE-ryhmille suunnattua taideopetusta kolmen näkökulman, rakenteellisen, taloudellisen ja pedagogisen, kautta.

4.1 Hyvinvointipalveluita muissa taidekouluissa

Kulttuurin ja hyvinvoinnin rajapinnalla toimiminen on vielä uutta suomalaisessa yhteiskunnassa, joten toiminta on vielä vakiintumatonta. Toiminta on valtaosalta luonteeltaan erilaisia hankkeita, kokeiluja ja projekteja. (Havu, Talvitie, Rajakari, Kuusimäki 2011, 3.) Kehittämissuunnitelmaa varten pidin tärkeänä selvittää millaisia hyvinvointipalveluja toteutetaan muissa taiteen perusopetusta antavissa oppilaitoksissa. On hyvä tietää missä määrin ja minkä tyyppisiä hyvinvointipalveluja taideoppilaitoksissa järjestetään, millaisella rahoituspohjalla ja miten Eskon hyvinvointipalvelut rinnastuvat muiden oppilaitosten tarjontaan.

Tarkastelen seuraavassa millaista hyvinvointia edistäväksi taidetoiminnaksi luokiteltavaa toimintaa oppilaitoksissa on, millaisille kohderyhmille ja millä rahoituksella toimintaa toteutetaan. Olen rajannut teatteri- ja sirkustaiteen perusopetusta antavat oppilaitokset siten, että vertailtavat oppilaitokset ovat Esittävien taiteiden oppilaitosten liiton, Etol ry:n jäsenoppilaitoksia. Etol ry. on teatteri- ja sirkustaiteen perusopetusta antavien oppilaitosten yhteistyöjärjestö, jonka tavoitteena on ajaa jäsenoppilaitosten etua (Esittävien taiteiden oppilaitosten liitto 2012). Espoolaiset oppilaitokset raja-

siten, että kaikki ovat Espoon kaupungin säännöllisen toiminta-avustuksen piirissä ja oppilaitoksilla on kaupungin kanssa sopimus yhteistyölinjauksiksi.

Vertailuanalyysi on suoritettu kahdessa vaiheessa: ensin tutustuin oppilaitosten verkkosivuihin, jonka jälkeen lähetin kunkin oppilaitoksen rehtorille tai taiteen perusopetuksesta vastaavalle tarkentavan sähköpostikyselyn. Esittelen vertailuanalyysin taulukkomuodossa. Luokittelen taulukoissa oppilaitosten toimintaa Taiteesta ja kulttuurista – toimenpideohjelman painopistealueiden mukaisesti, jotka ovat:

- a. Taide ja kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä
- b. Taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa
- c. Työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin

(Liikanen 2010, 12).

Lisäksi tarkastelen miten oppilaitokset toiminnan rahoittavat. Toiminta voidaan karkeasti jakaa rahoitusmallin mukaan joko erillisrahoitukseen tai oppilaitoksen omaan rahoitukseen. Erillisrahoitus pitää sisällään hankerahoituksen tai maksullisen palvelutoiminnan. Hankerahoitus on oppilaitoksen hakemaa ulkopuolista ja määräaikaista rahoitusta toiminnalle. Maksullisessa palvelutoiminnassa kyse on myytävästä palvelusta, jossa ostajana voi olla kunta, yritys tai muu yhteisö. Oppilaitoksen oma rahoitus tarkoittaa avustusperusteista rahoitusta, jossa voidaan periä kohtuullisia osallistumismaksuja tai oppilasmaksuja.

4.1.1 Valtakunnallinen vertailu

Esittävien taiteiden oppilaitosten liiton jäsenoppilaitoksia on kymmenen⁶ (Esittävien taiteiden oppilaitosten liitto ry. 2012). Kuten taulukko 1 osoittaa, seitsemällä (7) oppilaitoksella kymmenestä on hyvinvointipalveluksi luettavaa toimintaa kun Espoon esittävän taiteen koulu lasketaan mukaan. Toiminnan volyyymi vaihtelee oppilaitoksittain.

⁶ Circus Helsinki, Espoon esittävän taiteen koulu, Kuusankosken teatteri, Sorin sirkus (Tampere), Suomen teatteriopisto (Tampere), Taidekoulu Estradi (Lappeenranta), Teatteriosuuskunta Ilmiö (Helsinki), Tikkurilan teatteri- ja sirkuskoulu (Vantaa), Turun Nuori Teatteri ja Valkeakosken opisto

OPPILAITOS	TOIMINTA	RAHOITUS
Circus Helsinki	<ul style="list-style-type: none"> • Iltapäiväkerhot (a) 	maksullinen palvelutoiminta
Espoon esittävän taiteen koulu	<ul style="list-style-type: none"> • mielenterveyskuntoutujien teatteriryhmä (b) • työelämään kuntoutujien teatteriryhmä (b) • eläkeläisten teatteriryhmä (a) • ikisirkus (b) 	oma rahoitus
Kuusankosken teatteri	<ul style="list-style-type: none"> • senioriteatteri (a) • draamaopetus perhekodin lapsille ja nuorille (b) 	oma rahoitus
Sorin sirkus	<ul style="list-style-type: none"> • joustava perusopetus 9.lk (a) • asperger-luokka 7-9.lk (a) • valmistavan opetuksen maahanmuuttajaryhmä (a) • erityisluokka 7.lk (a) • ammatilliseen koulutukseen valmentava ja kuntouttava Taika-koulutuksen ryhmä (b) • ensi- ja turvakotien perhetupa-ryhmä (b) • asperger-nuorten toimintaterapiaryhmä (b) • vauva-, taapero-, naperosirkus (a) • YTHS esiintymisjännityskurssit (a) • TYHY-päivät (c) 	hankerahoitus, maksullinen palvelutoiminta, oma rahoitus
Suomen teatteriopisto	<ul style="list-style-type: none"> • draamakoulutusta yrityksille ja yksityisille, työkykyä ylläpitävä toiminta (c) 	maksullinen palvelutoiminta
Taidekoulu Estradi	ei hyvinvointipalveluksi luokiteltavaa toimintaa/ tilanne tammikuu 2012	
Teatteri Ilmiö	ei hyvinvointipalveluksi luokiteltavaa toimintaa/ tilanne tammikuu 2012	
Tikkurilan teatteri- ja sirkuskoulu	<ul style="list-style-type: none"> • teatteriryhmä yli 60-vuotiaille (a) 	hankerahoitus
Turun Nuori Teatteri	<ul style="list-style-type: none"> • draamakoulutusta yrityksille ja yksityisille, työkykyä ylläpitävä toiminta (c) 	maksullinen palvelutoiminta
Valkeakosken opisto	ei hyvinvointipalveluksi luokiteltavaa toimintaa/ tilanne tammikuu 2012	

Taulukko 1. Taiteen perusopetusta antavat oppilaitokset ja taideopetus, jossa hyvinvoinnin lisääminen tavoitteena. Etol ry. jäsenoppilaitokset. Tammikuu 2012.

Eniten Esittävien taiteiden oppilaitosten liitto ry:n jäsenoppilaitoksissa tarjotaan hyvinvointipalveluna taideopetusta yhteisöllisyyden ja osallisuuden ja arjen toimintojen vahvistajana. Kohderyhmiä ovat lapsiperheet, koululuokat, koululaiset, opiskelijat, maahanmuuttajat tai ikääntyneet. Taideopetuksessa sosiaali- ja terveydenhuollon osana kohderyhmänä ovat perhe- ja nuorisokodin lapset ja nuoret, mielenterveyskuntoutujat, asperger-nuoret, työelämään kuntoutujat tai ensi- ja turvakotien asiakkaat. Työhyvinvoinnin tukemiseen kohdistuvaa toimintaa on vähiten.

Toiminta rahoitetaan usein erillisrahoituksella: hankerahoituksella tai myymällä palvelua. Hankerahoituksen avulla toimintaa voidaan ylläpitää hankkeen ajan, mutta toiminnan jatkuminen tai pitkäjänteinen kehittäminen ei välttämättä ole mahdollista. Tamperelainen Sorin sirkus oli Eskon tapaan mukana Sosiaalinen sirkus ESR-hankkeessa ja jatkaa myös uudessa Vaikuttava sirkus-hankkeessa. Vaikuttava sirkus on syksyllä 2011 alkanut Sosiaalinen sirkus-hankkeen jatkohanke, joka jatkuu vuoteen 2014. Vaikuttavan sirkuksen-hankkeen puitteissa Sorin sirkuksella on runsaasti, lähinnä koulujen kanssa yhteistyössä toteutettavaa erityisoppijoille suunnattua, toimintaa. (Sorin sirkus 2011, Vesämäki 2012.)

Hankerahoituksen päättyminen on johtanut toiminnan päättymiseen kahdella oppilaitoksella. Tikkurilan teatteri- ja sirkuskoululla on kaksi yli 60-vuotiaille suunnattua Ansa ja Tauno –teatteriryhmää, jossa teatterin keinoin käsitellään ”muistoja, tarinoita, unelmia ja tunteita elämän varrelta” (Tikkurilan teatteri 2011). Ansa ja Tauno-hanke ei ole saamassa jatkorahoitusta, joten kevään 2012 jälkeen ryhmien toiminta todennäköisesti lakkaa (Tiuri 2012). Teatteri Ilmiö oli mukana osatoteuttajana Myrsky-hankkeessa vuosina 2009–2010. Sytytin-hanke suunnattiin perhe- ja nuorisokodeissa asuville nuorille ja tavoitteena oli ”tutkia ja tukea nuorten identiteettiä teatterin keinoin” (Teatteri Ilmiö 2011). Teatteri Ilmiö on hakenut hankkeelle jatkoa, mutta rahoitus on vielä varmistumatta (Koskinen 2012).

Maksullisen palvelutoiminnan puitteissa toimintaa on Circus Helsingillä, Sorin sirkuksella, Suomen Teatteriopistolla ja Turun Nuorella Teatterilla. Circus Helsingillä on iltapäiväkerhotoimintaa, jonka tavoitteet oppilaitoksessa nähdään enemmän sosiaaliseksi kuin sirkustaidollisiksi. Circus Helsingissä on myös suunniteltu kehitysvammaisten sirkusopetuksen aloittamista. (Rinnevuori 2012.) Sorin sirkuksella on Vaikuttava sirkus-hankkeen lisäksi Vauvasirkus, Taaperosirkus ja Naperosirkus –toimintaa, jossa tuetaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta ja autetaan lasta kehon ja ympäristön hahmottamisessa. Lisäksi hyvinvointipalveluksi voi laskea esiintymisjännityskurssit Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiön asiakkaille ja työyhteisöille suunnatut TYHY-päivät. (Vesämäki 2012.) Suomen Teatteriopistolla ja Turun Nuorella Teatterilla on tarjolla yrityksille ja yksityisille suunnattua draamakoulututusta, jota voidaan kohdentaa työkykyä ylläpitäväksi toiminnaksi.

Oman rahoituksen turvin toimintaa toteuttavat Esko ja Kuusankosken teatteri. Kuusankosken teatterilla on senioriteatteri ”Koskirentukat” yhteistyössä Kouvolan kansalaisopiston kanssa. Lisäksi teatteri järjestää perhekodin lapsille ja nuorille draamaopetusta, joka sisältää perusteatteriharjoituksia ja pienten esitysten valmistamista. (Kleimola 2012.)

Sorin sirkuksessa tarjotaan taideopetusta erityisryhmille selvästi eniten. Taideopetus hyvinvointipalveluna ei ole valtakunnallisissa oppilaitoksissa yleistä, vaan kyse on joko hankkeesta, kokeilusta tai puhtaasti maksullisesta palvelutoiminnasta, jolla laajennetaan yhteisön rahoituspohjaa. Sorin sirkus on pystynyt hankerahoituksen turvin tarjoamaan opetusta laajasti ja monipuolisesti erilaisille kohderyhmille. Hankerahoitus näyttää olevan edellytys profiililtaan vahvemman toiminnan järjestämiselle.

4.1.2 Paikallinen vertailu

Espoossa kaupungin säännöllisen toiminta-avustuksen piirissä olevia oppilaitoksia on yhdeksän⁷. Kaupungissa on valtakunnallisesti useita taidealansa suurimpia oppilaitoksia, kuten Espoon kuvataidekoulu, Espoon musiikkiopisto ja Espoon esittävän taiteen koulu. Espoon kaupungin ikäihmisille suunnatussa Kulttuuriketju-hankkeessa ovat olleet mukana Rytmimusiikkikoulu Taukoa lukuun ottamatta kaikki oppilaitokset. Muuta hyvinvointipalvelua on viidellä (5) oppilaitoksella Esko mukaan lukien (Taulukko 2).

⁷ Espoon esittävä taiteen koulu, Espoon kuvataidekoulu, Espoon musiikkiopisto, Musiikkiopisto Juvenalia, Espoon tanssiopisto, Musikinsituset Kungsvägen, Musiikkiopisto Avonia, Pohjois-Espoon musiikkikoulu ja Rytmimusiikkikoulu Tauko

OPPILAITOS	TOIMINTA	RAHOITUS
Espoon esittävän taiteen koulu	<ul style="list-style-type: none"> • mielenterveyskuntoutujien teatteriryhmä (b) • työelämään kuntoutujien teatteriryhmä (b) • eläkeläisten teatteriryhmä (a) • ikisirkus (b) 	oma rahoitus
Espoon kuvataidekoulu	<ul style="list-style-type: none"> • perhekurssit (a) • kulttuuriketju (b) 	oma rahoitus, oppilasmaksu
Espoon musiikkiopisto	<ul style="list-style-type: none"> • kuurojen rytmikkaa –opetusryhmä (a) • osallistava konserttiprojekti kehitysvammaisten laitoksissa (b) • kulttuuriketju (b) 	oma rahoitus
Espoon tanssiopisto	<ul style="list-style-type: none"> • kulttuuriketju (b) 	oma rahoitus
Musikinstitutet Kungsvägen	<ul style="list-style-type: none"> • kulttuuriketju (b) 	oma rahoitus
Musiikkiopisto Avonia	<ul style="list-style-type: none"> • kulttuuriketju (b) 	oma rahoitus
Musiikkiopisto Juvenalia	<ul style="list-style-type: none"> • vanhempi-lapsi – musiikkiterapiaryhmä (b) • kulttuuriketju (b) 	oma rahoitus, oppilasmaksu
Pohjois-Espoon musiikkikoulu	<ul style="list-style-type: none"> • kulttuuriketju (b) 	oma rahoitus
Rytmimusiikkikoulu Tauko	<ul style="list-style-type: none"> • musiikin yksilöopetus erityisoppijoille (b) 	oma rahoitus, oppilasmaksu

Taulukko 2. Taiteen perusopetusta antavat oppilaitokset ja taideopetus, jossa hyvinvoinnin lisääminen tavoitteena. Espoolaiset taideoppilaitokset. Tammikuu 2012.

Kulttuuriketju-toiminta on näkyvin osa espoolaisten taideoppilaitosten tarjoamasta hyvinvointipalvelusta. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia –toimintaohjelman painopistealueiden mukaan Kulttuuriketjun toiminnassa taide ja kulttuuri on osana sosiaali- ja terveystalouksia. Kulttuuriketjun puitteissa musiikkioppilaitokset järjestävät palvelutaloissa ja hoitokodeissa oppilaskonsertteja. Espoon tanssiopistolla on vanhuksille suunnattuja tuolitanssituokioita, tanssiopistolla on lisäksi suunnitteilla projekti, jonka teemana on vanhuksen ja lapsen kohtaaminen (Huovila-Währn 2012). Muuta taideopetusta osana sosiaali- ja terveystalouksia ovat Eskon mielenterveyskuntoutujien ja työelämään kuntoutujien ryhmät, Ikisirkus-ryhmät, Musiikkiopisto Juvenalian vanhempi-lapsi –musiikkiterapiaryhmä ja Rytmimusiikkikoulu Taukon erityisoppijoiden opetus. Tauko tarjoaa muutamille mielenterveyskuntoutujille ja keskittymishäiriöisille lapsille musiikin yksilöopetusta kun opetus koulussa muuten on ryhmäopetusta (Strandman-Buckbée 2012). Juvenalian musiikkiterapiaryhmän toiminta on muuttu-

massa erityisoppijoille suunnatuksi toiminnaksi (Sinkkonen 2012). Taideopetus yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistajana ovat Eskon eläkeläisryhmä, Espoon kuvataidekoulun perhekurssit, Espoon musiikkiopiston opetusryhmä kuuroille ja osallistava konserttiprojekti kehitysvammaisten laitoksissa. Musiikkioppilaitoksilla on lisäksi musiikkileikkikoulutoimintaa, mutta näkemykseni mukaan musiikkileikkikoulujen funktio on lähinnä saattaa lapsia musiikkiopiston toimintaan, ei toimia hyvinvointipalveluna.

Kulttuuriketju-hankkeelle oli aluksi taideoppilaitoksille osoitettu erillismääräraha, mutta vuoden 2010 alusta toiminta on toteutettu kaupungin toiminta-avustuksen eli oppilaitoksen oman rahoituksen turvin. Espoon kuvataidekoulun perhekurssit, Musiikkiopisto Juvenalian musiikkiterapiaryhmä ja Rytmimusiikkikoulu Taukon erityisoppijoiden musiikinopetus rahoitetaan osin oppilasmaksuilla ja avustuksilla, kuten taiteen perusopetus. Oman rahoituksen puitteissa toteutettavaa opetusta ovat Espoon musiikkiopiston rytmikkaopetus kuuroille ja osallistava konserttiprojekti kehitysvammaisten laitoksissa (Korpi 2012) ja Eskon HYVE-ryhmät.

Vertailuanalyysi sekä valtakunnallisesti että paikallisesti kertoo, että Espoon esittävän taiteen koulu on rohkeasti lähtenyt toteuttamaan HYVE-toimintaa vaikkei erillisrahoitusta ole. Espoossa tarjonta on määrällisesti niukempaa kuin valtakunnallisesti eikä yksikään taideoppilaitos ole mukana teemaan liittyvässä hankerahoituksessa. Espoossa Eskolla on selkeästi eniten erityisryhmille suunnattua taideopetusta kun muilla espoolaisilla toimijoilla kyse on yksittäisistä opetus- tai toimintaryhmistä. Kulttuuriketju näyttää täyttävän sen tilan, mikä oppilaitoksilla on antaa erityisryhmille suunnatun taideopetuksen järjestämiseen. Kulttuuriketju-toiminnasta osa on ohjelman, kuten konserttien tai näyttelyiden, tarjoamista vanhustenkodeihin tai palvelutaloihin, mikä kohderyhmälle on taiteen kokemista, ei taidetoimintaa.

4.2 Dialogia Eskossa: ideariihi ja haastattelu

Sydänmaanlakan (2009) mukaan luovuus ja uusien näkökulmien löytäminen vaatii niin paljon tietoa ja asiantuntemusta, että se on harvoin mahdollista vain yksin. Luovuus syntyy entistä useammin dialogissa usean asiantuntijan kesken, jossa he pysyvät kriittisesti kyseenalaistamaan toistensa näkemyksiä ja yhdessä löytämään uu-

den näkökulman aiheeseen. (Sydänmaanlakka 2009, 24.) Tämän vuoksi valitsin ideariihen yhdeksi kehittämistyöni menetelmäksi. Ideariihi on luonteva tapa osallistaa koulun henkilökuntaa toiminnan suunnitteluun. Ideariihityyppinen työskentely on Espoon esittävän taiteen koulun opettajille myös tuttua. Opetuksen toteuttamiseen ja työmenetelmien kehittämiseen tähdänneitä asiakokonaisuuksia on usein työstetty yhdessä ideoimalla ja ideoiden prosessinomaisella työstämisellä. Tavoitteena on ollut myös vertaistuki ja toiselta oppiminen.

Ideariihi toteutettiin 8.2.2012. Osallistujia olivat teatterilinjan päätoimiset opettajat Janne Jokelainen ja Emma Klén sekä sirkuslinjan päätoimiset opettajat Susanna Aho ja Taruelma Heikkinen. Olin valmistanut ideariihitä varten Power Point -esityksen, jossa kerroin kehittämistyön taustoja ja tavoitteita. Rehtori Tarja Laine oli estynyt osallistumaan ideariiheen. Koulun johdon näkemyksen varmistamiseksi haastattelin häntä ideariihen jälkeen. Haastattelut toteutettiin 27.3.2012 ja 5.4.2012 avoimena haastatteluna, jolle haastattelun aihe ja ideariihessä esiin nousseet asiat toivat struktuuria. Nauhoitin ideariihen ja haastattelut kokonaisuudessaan ja kirjoitin tilanteissa muistiinpanoja.

Ideariihen ja haastattelun tavoitteeksi asetin, että saan kehittämistyöhöni materiaalia HYVE-ryhmien kehittämissuunnitelman, mission ja strategian, luomisen pohjaksi. Lisäksi tavoitteena oli visioda uusia tapoja ryhmien opetuksen toteuttamiseen ja haarukoida uusia mahdollisia kohderyhmiä. Olin pohtinut ideariihitä varten kolme asiakokonaisuutta, joista halusin tietoa kehittämissuunnitelmaa varten. Asiakokonaisuudet valitsin sen perusteella, että ne palvelevat HYVE-ryhmien toiminnan kehittämistä ja suunnittelua. Esitin asiat kysymyksen muodossa ja ideariiheen osallistujien pienen lukumäärän vuoksi ideointi ja keskustelu käytiin vapaamuotoisesti.

Asiakokonaisuudet olivat seuraavat:

- Missio: Miksi järjestämme opetusta erityisryhmille? Mitä arvoa koululle on HYVE-ryhmien toiminnasta?
- Opetuksen järjestäminen ja kohderyhmät: Millä tavoin eri kohderyhmille taideopetus voidaan toteuttaa (pitkäkestoinen opetus/lyhytkestoinen opetus/taideopetus interventiona)? Millaisille ryhmille taideopetusta hyvinvointipalveluna kannattaisi järjestää tulevaisuudessa?
- Opettajan työn tukeminen: Miten ryhmien opetuksessa syntyneet hyvät käytännöt voidaan siirtää seuraavalle opettajalle?

4.2.1 Missio

Koululla on toimiva organisaatio ja selkeät toimintamallit, jotka mahdollistava myös uudenlaiset toiminnan muodot. Eskossa on haluttu rohkeasti tutkia taideopetuksen vaikuttavuutta erilaisissa ryhmissä. Taideopetus voi lisätä yhteisöllisyyttä tavoilla, joita emme välttämättä vielä tiedä. (Laine 2012.) Ideariihessä nousi vahvasti esiin kulttuurisen demokratian edistäminen ja ajatus siitä, että taide kuuluu kaikille. Itseilmainsun merkityksellisyys yksilölle nähtiin tärkeänä. Koettiin, että Espoon esittävän taiteen koulu ei saa olla vain etuoikeutettujen oppilaitos, vaan taideopetuksen tulee läpäistä yhteiskunnan kaikki kerrokset. Eskon arvot nähtiin perusteluina ja jopa velvoittavina taideopetuksen järjestämiseksi laajemmalle pohjalle.

Ideariihessä HYVE-ryhmien opetus koettiin opettajaa palkitsevana ja opettajan työhön uusia näkökulmia tuovana. HYVE-ryhmien opettaminen antaa opettajalle voimaa, opetuksen jälkeistä tunnetta kuvattiin nosteiseksi. Erityisryhmän opettamisen myötä opettajat kokivat pääsevänsä oman työskentelynsä juurille: oppilaiden palaute opetuksesta on välitöntä, oppilaiden motivaation, ilon ja luottamuksen nähtiin olevan voimakkaampaa kuin perusopetusryhmissä. Opettajan työskentelyn koettiin myös kehittyvän, opetusta joutuu HYVE-ryhmissä miettimään uudesta näkökulmasta, jolloin opettaja oppii itsekin lisää. Esimerkiksi opetuksessa yksinkertaista asiaa on yksinkertaistettava aina vaan lisää: sirkusopetuksessa yksittäinen liike on purettava pienempiin osiin, teatteriopetuksessa on perusteltava, miksi kuiskaaja ei saa olla esityksen aikana keskellä näyttämöä.

HYVE-ryhmien opetus haluttiin pitää osallistujille harrastuksena erillään kuntoutuksesta ja terapiasta. Sosiaalisen sirkuksen hankkeeseen osallistunut opettaja kertoi, että hankkeeseen osallistunut kehitysvammaisten lasten koululuokka oli motivoitunut sirkustunneille osallistumisesta, koska lapset eivät kokeneet opetusta terapiana. Käytännössä sirkusopetuksesta seurasi kuntoutumistuloksia lasten motoriikassa, vaikka kyse oli ryhmässä tapahtuvasta sirkusopetuksesta, ei yksilö- tai ryhmäterapia. Sirkus- tai teatteriharrastus vuorovaikutuksellisenä toimintana voi itsessään toimia kuntouttavana. HYVE-ryhmien oppimistulosten tai oppilaissa tapahtuvien muutosten vaikeasta mitattavuudesta oltiin tietoisia.

Erityisryhmien opettamisessa voidaan nähdä kaksi erilaista näkökulmaa painottaen taideopetuksen ja ryhmän välistä suhdetta. Ensinnäkin voidaan ajatella, että Espoon esittävän taiteen koulussa tarjotaan taideopetusta, johon ryhmä osallistuu, jolloin taideopetus on keskiössä. Toiseksi tietyille ryhmälle sovelletaan taideopetusta, jolloin fokus on ryhmän erityisyydessä, erityisryhmän statuksessa. Koska koulussa on positiivisia kokemuksia taideopetuksen vaikuttavuudesta, näkökulma Eskossa tulee olla ensimmäisessä. Taideopetus on merkityksellistä ja vaikuttavaa. Eskossa tarjotaan taideopetusta ja erilaiset oppijat, erityisryhmät, osallistuvat opetukseen. Toki joillakin ryhmillä on erityispiirteitä, jotka tulee ottaa huomioon. (Laine 2012.)

4.2.2 Opetuksen järjestäminen ja kohderyhmät

Ideariihessä mahdollisuudet erilaisiin kohderyhmiin nähtiin lähes rajattomina: maahanmuuttajat, koulunkäyntivaikeuksia omaavat lapset, erityisluokat ja asunnottomat mainittiin nykyisten HYVE-ryhmien lisäksi. Maahanmuuttajille suunnatussa opetuksessa pääpainon tulisi olla integroinnissa, eikä maahanmuuttajia tule nähdä erityisryhmänä. (Laine 2012). Taideopetuksen merkitys ja mahdollisuudet nähtiin myös laajemmin, kohderyhmän ei välttämättä tarvitse olla erityisryhmäksi luokiteltu. Esimerkkinä nousi esiin mahdollinen projekti, jossa osallistujana olisivat espoolaiset nuoret ja espoolaiset poliitikot ja jossa työskenneltäisiin yhteisen teeman pohjalta. Taideopetus ei kohdennu erityisryhmään, mutta opetuksella olisi myös hyvinvointia edistäviä tavoitteita ja vaikutuksia.

Eskossa HYVE-ryhmät on toteutettu yhteistyössä toisen tahon kanssa. Tämä nähtiin oikeantyyppisenä toteuttamistapana, josta löydettiin kuitenkin kehittämistarvetta. Erityisesti ryhmät, joissa on fyysisiä rajoitteita omaavia osallistujia, tulisi yhteistyökumppanin puolelta olla kohderyhmän tunteva henkilö tai osallistujien avustajat paikalla. Taideopettajan ei voida olettaa tuntevan osallistujien ominaisuuksia, vaan tämä asiantuntemus on yhteistyökumppanilla. Vastuut ja velvoitteet olisi syytä sopia selkeästi ja kirjallisesti.

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet mahdollistavat opetuksen yksilöllistämisen. Mikäli oppilas ei vammaisuuden tai sairauden tai vastaavan syyn

vuoksi kykene opiskelemaan opetussuunnitelman mukaisesti, opetussuunnitelman tavoitteita voidaan yksilöllistää oppilaan edellytysten mukaisesti. Tämä tarkoittaa henkilökohtaisen opetussuunnitelman laatimista, jossa määritellään tavoitteet, mahdolliset tukitoimet, opiskeluaika, suoritukset, opetuksen toteuttamistapa ja arviointimenettely. (Opetushallituksen määräys 40/011/2002; Opetushallituksen määräys 10/011/2005.) Sosiaalisen sirkuksen ryhmää opettanut opettaja kertoi, että kehitysvammaisten lasten ryhmässä oli muutamia, jotka avustajan kanssa olisivat voineet osallistua perusopetusryhmien opetukseen.

Erilaisille kohderyhmille tarvitaan erityyppisiä ja -kokoisia opetuskokonaisuuksia. KULPSI-ryhmiä opettanut opettaja kertoi taideopetuksen vaikuttavuuden näkyvän myös lyhytkestoisessa, yhden opetuskerran kestävässä, opetuksessa. Luokan viikkain loistaa teatteri-improvisaatioleikissä, jolloin luokkatoverit ja opettaja näkevät oppilaan uudesta näkökulmasta ja oppilas saa uudenlaisia onnistumisen kokemuksia. Ikisirkus-ryhmissä taas on nähtävissä osallistujien väsyminen kerran viikossa tapahtuvaan sirkustuokioon. Koko lukuvuoden kestävä säännöllinen sirkusharjoittelu palvelutalojen asukkaille on osoittautunut liian pitkäkestoiseksi. HYVE-ryhmiä varten olisi syytä luoda tarjottavaksi erikokoisia opetuspaketteja, jotka on helppo hinnoitella ja markkinoida.

4.2.3 Opettajan työn tukeminen

Taideopettajien koulutus ei pidä sisällään erityisryhmien kohtaamista tai opettamista. HYVE-ryhmien opettajilla on itsellään ollut aiempaa elämäkokemusta, työkokemusta tai opettaja on jostain erityisestä syystä ollut kiinnostunut erityisryhmän opettamisesta. Kun HYVE-ryhmä on perustettu opettajan aloitteesta tai hänelle on tarjottu opetettavaksi HYVE-ryhmää, lähtökohta on, että opettaja on motivoitunut ryhmän opettamiseen. Taito kehittää ja kehittyä, jakaa tietoa ja kokemuksia näkyy opettajissa. Koulun rehtorin vastuulla on, että HYVE-toiminnassa oikea opettaja ja oikea ryhmä kohtaavat. (Laine 2012.)

Taideopettajat tekevät opetustyötä omien henkilökohtaisten taitojensa ja kokemustensa perusteella. Erilaisia omaan opettamiseen tapaan liittyviä käytänteitä ei ole syytä

siirtää seuraavalle opettajalle myöskään HYVE-ryhmissä. Opettajat ovat erilaisia, toisen opettajan opetustyyliä ei voi, eikä kannata, kopioida. Taideopetuksessa oppilaiden on hyväkin kokea erilaisia tapoja opettaa. Eskossa HYVE-ryhmät ovat kuitenkin olleet valtaosaltaan opettajan omasta aloitteesta perustettuja eli haavoittuvia tilanteissa, jossa opettaja mahdollisesti vaihtuu. Eskon toimintamallit - kehittämispäivät, opettajankokoukset, kehityskeskustelut ja mahdollisuus työnohjaukseen - ovat opettajan pedagogisten taitojen tukemista. Uuden opettajan aloittamista HYVE-ryhmässä voidaan tukea esim. vanhan ja uuden opettajan yhteisillä opetuskerroilla ja keskusteluilla tai opetuksen videoinnilla ja raportoinnilla.

Osa HYVE-ryhmistä on luonteeltaan sellaisia, että lisätieto, ulkopuolinen tuki ja koulutus on tärkeää ryhmän kohtaamisessa ja opettamisessa. Osaaminen vahvistuu myös työn ja kokemuksen kautta.

4.3 Erilaisia rahoituskanavia

HYVE-toiminnan kehittäminen ja jatkuvuus edellyttävät toiminnalle kohdennettua rahoitusta. Kartoitan seuraavassa mahdollisia rahoittamisen muotoja, tavoitteena on luoda yleiskatsaus erilaisiin rahoitusmahdollisuuksiin.

Kulttuurin- ja hyvinvoinnin rajapinnalla oleviin hankkeisiin oli haettavissa ensimmäistä kertaa uusi määräraha Opetus- ja kulttuuriministeriöltä vuonna 2009, ministeriö on tukenut kulttuurin hyvinvointivaikutuksia edistävää toimintaa myös muista harkinnanvaraisista määrärahoista. (Liikanen 2010, 47.) Sama määräraha oli haettavissa myös vuosina 2010 ja 2011, vuonna 2012 avustukset on siirretty alueellisten taidetoimikuntien jaettavaksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012.) Alueellisten taidetoimikuntien hakuilmoitusten mukaan avustuksia myönnetään yhteisöille yhteisöllisyyden, arjen luovien toimintojen ja ympäristöjen edistämiseen ja työhyvinvoinnin tukemiseen kulttuurin ja taiteen keinoin. Etusijalla ovat uusia toimintamalleja synnyttävät poikkihallinnolliset hankkeet. (Taiteen keskustoimikunta 2012.) Mikäli määräraha on haettavissa tulevina vuosina, tämä rahoitusmuoto on HYVE –ryhmien toiminnalle mahdollinen.

Raha-automaattiyhdistyksen avustukset ovat Eskon ulottuvilla välillisesti, yhteistyökumppanin kautta. Raha-automaattiyhdistyksen avustukset ohjataan sosiaali- ja ter-

veysalan järjestöille. Vuosien 2012 – 2015 strategiset päälinjat Raha-automaattiyhdistyksellä ovat

1. Terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin vahvistaminen
2. Hyvinvointia uhkaavien ongelmien ehkäiseminen
3. Ongelmia kohdanneiden auttaminen ja tukeminen.

(Raha-automaattiyhdistys 2012).

Raha-automaattiyhdistys haluaa suunnata avustusta hakevien järjestöjen huomion kahteen keskeiseen tekijään: hakijoiden halutaan pohtivan taustatekijöitä, joiden kautta mahdollisimman kattavasti voidaan vaikuttaa terveyttä ja hyvinvointia haastaviin ongelmiin ja hakijat löytäisivät yhteistyössä kuntien kanssa keinoja nivoa yhteen raha-automaattivusteinen järjestötyö ja julkisen palvelun toiminta. (Raha-automaattiyhdistys 2012.) Raha-automaattiyhdistys ei jaa avustuksia koulutuksen järjestäjille. Taide tai taideopetus voi olla avustetuissa toiminnoissa mukana menetelmien ja sisältöjen tasoilla, kun sosiaali- ja terveysalan järjestöt tekevät yhteistyötä taide- ja kulttuuritoimijoiden kanssa. (Tervonen 2012.)

Esko on ollut osatoteuttajana Sosiaalinen sirkus-hankkeessa, joka oli osa ESR-hanketta kulttuuri-, liikunta- ja nuorisalojen kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tarjoajana. EU-rahoitteiseen hankkeeseen koulu voi jatkossakin osallistua osatoteuttajana. Nykyinen ESR-rahoituskausi kestää vuoteen 2013 ja tulevan rakennerahastokauden 2014 – 2020 suunnittelu on käynnissä, Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmä työstää parhaillaan uuden ohjelmakauden suunnitteluohjetta. Ohjelman valmistelu alueilla aloitetaan keväällä 2012 ja työ valmistuu keväällä 2013. EU:n komission hyväksyntää ohjelmalle on odotettavissa aikaisintaan vuoden 2013 lopulla. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan EU-rahoitus vähenee tulevalla rakennerahastokaudella jonkin verran. (Rakennerahastot.fi 2012.)

Kunnossa kaiken ikää -ohjelma jakaa taloudellista tukea paikallisille toimijoille, jotka järjestävät aloittelijoille sopivaa liikuntatoimintaa sekä kehittävät keinoja houkutella terveytensä kannalta liian vähän liikkuvia yli 40-vuotiaita säännöllisen liikuntaharrastuksen pariin. (Kunnossa kaiken ikää (KKI) –ohjelma, 2012.) Ohjelman hanketuki voi olla kohdennettavissa sirkusryhmiin. Muita avustuksia tai apurahoja yhdistyksille myöntäviä tahoja ovat ainakin Jenny ja Antti Wihurin säätiö, Kansan sivistysrahasto,

Päivikki ja Sakari Sohlbergin säätiö, Suomen lasten ja nuorten säätiön Myrsky-hanke ja Suomen kulttuurirahasto. (Jelli järjestötietopalvelu 2012).

Myös yritysysteistyö on vaihtoehto, jota kannattaa tutkia. Yritysysteistyössä tulee ottaa huomioon koulun arvot, lakisääteisen taiteen perusopetuksen järjestäminen ja koulun vahva sidos julkishallintoon.

Espoon esittävän taiteen koulun toiminta on pääosin julkisin varoin rahoitettua. Espoon kaupungin toiminta-avustukset ovat yleiskatteisia avustuksia eli avustus on käytettävä yhteisön toimintasuunnitelman ja talousarvion mukaiseen toimintaan (Espoon kulttuurilautakunta 13.12.2011 § 90). Kulttuuriketju-toiminnan perusajatus on, että toimintaa voidaan toteuttaa niillä toimintamäärärahoilla, joita kunta muutenkin myöntää avustuksina taide-, kulttuuri- ja muille yhteisöille. Jos yhteisö oman perustoimintansa ohessa toteuttaa vierailuja ja muuta yhteistyötä paikallisten hoitokotien ja muiden laitosten kanssa, yhteisön on jatkossakin vahvemmin perusteltua tulla tuetuksi julkisin varoin. (Kaskiharju & Sarjakoski 2011, 6.) Kaupungin toiminta-avustuksen kohdentaminen osin HYVE-ryhmien toimintaan voi olla jatkossakin mahdollista.

4.4 SWOT-analyysi

SWOT-analyysin avulla tarkastelen Espoon esittävän taiteen koulun HYVE-ryhmien opetuksen järjestämisen vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Vahvuudet ja heikkoudet liittyvät nykyisen tilanteen ja toiminnan sisäisiin tekijöihin. Mahdollisuudet ja uhat liittyvät toiminnan tulevaisuuteen ja lähinnä ulkoisiin tekijöihin. Arvioin toimintaa kolmen näkökulman, rakenteellisen, taloudellisen ja pedagogisen, kautta. Valitsin näkökulmat niiden teemojen kautta, jotka syntyivät toiminnan tarkastelun, ideariihen, rehtorin haastattelun ja vertailuanalyysin myötä. SWOT-analyysi antaa kokonaiskuvan HYVE-ryhmien toimintaan vaikuttavista tekijöistä ja kokoaa yhteen kehittämistyön tähänastisia vaiheita.

4.4.1 Rakenteellinen näkökulma

Taulukossa 3a tarkastelen HYVE-toimintaa Espoon esittävän taiteen koulun ja toiminnan rakenteiden näkökulmasta. Koululla on toiminnan toteuttamiseksi tietoisesti rakennettuja, selkeitä toimintamalleja ja toimiva organisaatio. Koulun toimintaa kuvaa tarkoituksenmukainen kehittämisen eetos ja toimintaa voidaan yksityisenä oppilaitoksena uudistaa tarpeen mukaan nopeastikin (Laine 2012). Eskolla on jo kokemuksia HYVE-toiminnasta ja yhteistyöstä eri organisaatioiden kanssa. Merkittävää on myös, että Eskolla on toimivia ja asianmukaisia tiloja sirkus- ja teatteriopetuksen järjestämiseen. Rakenteellisia heikkouksia ovat koulun hallinnon pienuus. HYVE-toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen on ollut vaikea löytää aikaa. Taiteen perusopetuksen rakenne ohjaa toimintaa, HYVE-ryhmät ovat pitkälti seuranneet taiteen perusopetuksen lukuvuosirakennetta. HYVE-toiminnalle ei ole ollut omaa strategiaa tai suunnitelmaa, joten toiminnan asemaa ei täysin olla koulussa sisäistetty.

Mahdollisuuksia HYVE-toiminnan kehittämiseksi ovat yhteistyö muiden taiteen perusopetusta antavien oppilaitosten kanssa joko valtakunnallisesti tai paikallisesti, tästä on jo kokemuksia Kulttuuriketju-hankkeesta ja Sosiaalinen sirkus-hankkeesta. HYVE-toimintaa voisi myös toteuttaa taiteen perusopetuksen puitteissa ja luoda yksilöllistetty opetussuunnitelma eri HYVE-ryhmille tai yksittäiselle oppilaalle. Uhka on jos taideopetuksen hyvinvointivaikutuksia yhteiskunnassa ei nähdä tärkeänä, tämä vaikuttaisi toiminnan järjestämiseen ja tukemiseen Eskossa. Haasteena on myös, että ne tahot, jotka hyötyisivät taideopetuksesta eivät tunnista tai tiedä taideopetuksen mahdollisuuksia.

RAKENTEELLISET VAHVUUDET	RAKENTEELLISET HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none"> • Koulun toimintamallit ja toimiva organisaatio, valmiudet kehittämiseen 	<ul style="list-style-type: none"> • Koulun hallinnon pienuus
<ul style="list-style-type: none"> • Kokemukset yhteistyöstä HYVE – toiminnan toteuttamisessa 	<ul style="list-style-type: none"> • Taiteen perusopetuksen rakenne määräävä
<ul style="list-style-type: none"> • Koululla toimivia tiloja taideopetuksen järjestämiseen 	<ul style="list-style-type: none"> • HYVE –ryhmien asemaa ei sisäistetty koulun koko organisaatiossa, toiminnalle ei omaa strategiaa
RAKENTEELLISET MAHDOLLISUUDET	RAKENTEELLISET UHAT
<ul style="list-style-type: none"> • Yhteistyö: Espoon kaupunki, taiteen perusopetusta antavat oppilaitokset, sosiaali- ja terveysalan organisaatiot 	<ul style="list-style-type: none"> • Taideopetuksen hyvinvointivaikutuksia ei nähdä yhteiskunnassa tärkeänä
<ul style="list-style-type: none"> • Taiteen perusopetuksen yksilöllistäminen HYVE –ryhmille 	<ul style="list-style-type: none"> • Taideopetuksen mahdollisuuksia hyvinvoinnin tukemiseen ja lisäämiseen ei tunneta
<ul style="list-style-type: none"> • Koulu on tunnettu toimija Espoossa 	

Taulukko 3a. SWOT-analyysi. Espoon esittävän taiteen koulun HYVE-ryhmät. Rakenteellinen näkökulma.

Rakenteellisia vahvuuksia tulee ylläpitää ja tarpeen mukaan edelleen kehittää. HYVE-ryhmien kehittämissuunnitelma tulee vahvistamaan ja lisäämään tietoisuutta toiminnasta organisaation sisällä. Kokemuksia HYVE-toiminnasta tulee jakaa koulun omien verkostojen kautta paikallisesti ja valtakunnallisesti, jotta tietoisuus taideopetuksen mahdollisuuksista hyvinvoinnin tukemisessa kasvaa. Koulun opetustilojen käyttöastetta voidaan lisätä HYVE-toiminnalla, useat erityisryhmät voivat kokoontua aamupäivisin, jolloin tilat ovat tyhjillään. HYVE-toiminta tulee selkeämmin nähdä omana kokonaisuutenaan, jonka ei tarvitse seurata lukuvuoden rakennetta, vaan taideopetus voi olla ryhmille eri kestoista. Rakenteellisia mahdollisuuksia tulee vahvistaa olemalla aloitteellinen eri yhteistyömuodoissa. Taiteen perusopetuksen yksilöllistäminen tulee ottaa huomioon hyvänä mahdollisuutena HYVE-toiminnan toteuttamiseen taiteen perusopetusjärjestelmän sisällä.

4.4.2 Taloudellinen näkökulma

Taulukossa 3b tarkastelen HYVE-toimintaa talouden näkökulmasta. Koulun rahoituksen perusta on säännöllisessä julkisessa tuessa, mikä on ollut toiminnan kehittämisen edellytys. HYVE-toiminnalle ei kuitenkaan ole osoitettu avustusperusteista, pitkäkestoista rahoitusta ja nykyinen rahoitus on suunnattu pääasiassa taiteen perusopetukseen. Kaupungin toiminta-avustuksen pieneneminen on vaikuttanut koulun toimintaan jo muutaman vuoden ajan. Mahdollisuuksia ovat uudet rahoitusmuodot, hankerahoitus joko yksin tai yhteistyön muodossa, siirtyminen HYVE-toiminnan osalta täysin maksulliseen palvelutoimintaan tai yritysyritys yhteistyö. Uhkana ovat muutokset nykyiseen rahoituspohjaan, mikäli myös kaupungin avustus olisi käytettävä yksinomaan taiteen perusopetuksen järjestämiseen tai mikäli toiminnalle ei saada erillistä rahoitusta.

TALOUDELLISET VAHVUUDET <ul style="list-style-type: none"> Rahoituksen perusta: opetustuntiperusteinen valtionosuus, kaupungin avustukset valtionosuus ja kaupungin avustukset säännöllisiä ja pitkäkestoisia Toiminnan budjetointi ja talouden seuranta 	TALOUDELLISET HEIKKOUEDET <ul style="list-style-type: none"> Nykyinen rahoitus suunnattu pääasiassa taiteen perusopetukseen HYVE –ryhmien toiminnalle ei osoitettu pitkäkestoista rahoitusta Kaupungin toiminta-avustuksen pieneneminen
TALOUDELLISET MAHDOLLISUUDET <ul style="list-style-type: none"> Uudet rahoitusmuodot: OPK, alueelliset taidetoimikunnat, apurahat, yritysyritys yhteistyö Maksullinen palvelutoiminta: Espoon kaupunki ostaa palvelun/organisaatio x ostaa palvelun Hankerahoitus, yhteistyöhankkeet 	TALOUDELLISET UHAT <ul style="list-style-type: none"> Muutokset nykyiseen rahoituspohjaan Kaupungin toiminta-avustuksen pieneneminen Hankerahoitusta ei saatavilla/hankerahoitusta ei saada

Taulukko 3b. SWOT-analyysi. Espoon esittävän taiteen koulun HYVE-ryhmät. Taloudellinen näkökulma.

Espoon esittävän taiteen koulun toiminnan nykyinen rahoituspohja on soveltuva taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaisen opetuksen järjestämiseen. Kolmi-

kantamalli, missä rahoitus koostuu valtionosuudesta, kunnan toiminta-avustuksesta ja oppilasmaksuista, on yleinen valtaosalla taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaisen opetuksen järjestäjistä. HYVE-toiminnan laajentaminen nykyisestään tai pitkäjänteinen kehittäminen vaatii toiminnalle oman rahoituksen.

4.4.3 Pedagoginen näkökulma

Taulukossa 3c tarkastelen toimintaa pedagogisesta näkökulmasta. Koulussa on ammattitaitoista, koulutettua ja motivoitunutta henkilökuntaa. Opettajien työtä pyritään tukemaan monipuolisesti. Koulun opettajat ovat halukkaita kehittämään toimintaa ja kehittymään työssään, jota edesauttaa myös koulun toimintamallit ja ilmapiiri, jossa työyhteisössä jaetaan tietoa ja kokemuksia. HYVE-ryhmien opettamisen on koettu myös rikastuttavan omaa opettajuutta ja taiteen perusopetusryhmien opettamista. Heikkoutena on, että opettajilla ei välttämättä ole koulutusta, erityisosaamista eikä kokemusta erilaisten ryhmien kohtaamiseen ja opettamiseen. Mahdollisuutena on opettajien työn tukeminen koulutuksella. Uhkana on että HYVE-ryhmien opettaminen koetaan raskaaksi tai hankalaksi, jolloin motivaatio opettamiseen helposti lakkaa.

PEDAGOGISET VAHVUUDET	PEDAGOGISET HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none"> • Ammattitaitoinen, koulutettu ja motivoitunut henkilökunta 	<ul style="list-style-type: none"> • Taideopettajan koulutus
<ul style="list-style-type: none"> • Opettajan kokoukset, kehittämispäivät, kehityskeskustelut, työnohjaus 	<ul style="list-style-type: none"> • Opettajilla ei koulutusta/erityisosaamista HYVE-ryhmien opetukseen
<ul style="list-style-type: none"> • Tietojen ja taitojen jakamisen ilmapiiri, opettajien taito kehittää ja kehittyä 	<ul style="list-style-type: none"> • Opettajilla ei kokemusta erityisryhmien tai monikulttuuristen ryhmien opettamisesta
<ul style="list-style-type: none"> • HYVE-ryhmien opettaminen rikastuttaa opettajan työtä/taiteen perusopetusta 	
PEDAGOGISET MAHDOLLISUUDET	PEDAGOGISET UHAT
<ul style="list-style-type: none"> • Oman koulutuksen tarjoaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Opettajien motivaatio HYVE-ryhmien opettamiseen lakkaa
<ul style="list-style-type: none"> • Opettajien kouluttautumisen tukeminen, uudet koulutusmahdollisuudet 	<ul style="list-style-type: none"> • HYVE-ryhmien opetusta ei koeta mielekkääksi tai se koetaan liian raskaaksi
<ul style="list-style-type: none"> • Yhteiset pedagogiset koulutushankkeet kansallisesti ja kansainvälisesti 	<ul style="list-style-type: none"> • Opettajan arvomaailma ja/tai asenne eivät sovi ryhmän opettamiseen

Taulukko 3c. SWOT-analyysi. Espoon esittävän taiteen koulun HYVE-ryhmät. Pedagoginen näkökulma.

Koulun toimintamallien tulee olla sellaisia, että opettajien työn tukeminen toteutuu jatkossakin. Vahvuuksia voidaan hyödyntää kehittämällä HYVE-ryhmien toimintaa edelleen yhdessä työyhteisön kanssa. Opettajalla tulee olla sisäinen motivaatio HYVE-ryhmän opettamiseen, tärkeää on että oikea opettaja kohtaa oikean ryhmän.

5 TAIDE TAVAKSI – NELJÄ TEESIÄ

Pohdin seuraavassa, miten hyvinvointipalvelujen toteuttaminen on perusteltavissa koulun toiminnassa. Tarkastelen miten Eskon arvot sijoittuvat taiteen ja hyvinvoinnin kontekstiin ja miten HYVE-ryhmille järjestettävä opetus toteuttaa Eskon arvoja. Olen luonut neljä teesiä taiteen hyvinvointivaikutuksista. Teesit kehittyivät siitä näkemyksestä, mikä minulle syntyi perehdyttyäni alan tutkimukseen ja kirjallisuuteen. Niiden muotoutumiseen vaikuttivat sittemmin ideariihessä ja rehtorin haastattelussa esiin tulleet seikat.

Ennaltaehkäisevillä ja kuntouttavilla hyvinvointipalveluilla on kasvava tarve yhteiskunnassa. Vanhusten määrä kasvaa voimakkaasti, työttömyydestä on tullut pysyvä ilmiö, nuorten mielenterveysongelmat ja syrjäytyminen lisääntyvät. Julkinen sektori, jonka tehtävänä on ollut myös näiden ongelmakohtien hoitaminen, on murroksessa: pääomien vapautuminen, globaali talous ja viimeaikaiset talouden taantumukset ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että julkinen sektori pystyy keskittymään lähinnä perustehtävien hoitamiseen. Perustehtävillä tässä yhteydessä tarkoitan sosiaali- ja terveysalaa, opetusalaa ja turvallisuusalaa. Perustehtävän ulkopuolelle jääviä tehtäviä kunnat antavat enenevässä määrin kolmannen sektorin hoidettavaksi, näin myös palvelutuotannossa kulttuuri- ja sosiaalialoilla. Tämä luo mahdollisuuksia kulttuuri- ja taideyhteisöille ja myös yksittäisille toimijoille erilaisten palveluiden järjestämiseen. Kulttuuri – tulevaisuuden voima –selonteon (2010, 56 – 57) mukaan ennaltaehkäisevät toimenpiteet ovat ihmisen kokonaishyvinvoinnin kannalta kestäviä arvovalintoja esimerkiksi sosiaali- ja terveyssektorilla.

Yhteiskunnassa on meneillään murros teollisesta yhteiskunnasta luovaan talouteen. Luovassa taloudessa yksilö on keskiössä. Muutokset ovat nykymaailmassa yhä no-

peampia ja muutosten keskellä osa ihmisistä kokee jäävänsä syrjään. Syrjäytymisen ehkäisyssä ihmisen kulttuuriosaamisen vahvistaminen on tärkeää. Hautamäen ja Oksasen (2011) mukaan kulttuuriosaaminen voidaan määritellä yksilön taidoksi orientoitua nykyisessä muuttuvassa maailmassa. Kulttuuriosaaminen vahvistaa ihmisen kokemusta elämänhallinnasta ja omien mahdollisuuksiensa kehittamisestä. Kulttuuriosaaminen vahvistuu oppimisen ja vuorovaikutuksen avulla: tarvitaan luovuutta, oivaltamista ja kyseenalaistamisen taitoja. (Hautamäki ja Oksanen 2011, 2-3.) Taiteen ja taidetoiminnan, kuten taiteen harrastamisen, avulla on mahdollista vahvistaa kulttuuriosaamista: vuorovaikutustaidot, luova ajattelu, nykyisen kyseenalaistaminen ja uuden oivaltaminen ovat teemoja, jotka liittyvät taidetoimintaan.

Espoon esittävän taiteen koulun opetussuunnitelma on koulun perusasiakirja, joka ohjaa koulun toimintaa. Opetussuunnitelmassa on määritelty toiminnalle arvot:

- Eskossa on hyvä opiskella ja tehdä työtä
- Esko on edelläkävijä
- Esko on utelias ja vuorovaikutuksessa ympäröivän todellisuuden kanssa
- Eskossa oppiminen on tutkivaa ja analyyttistä
- Eskon toiminta on tavoitteellista ja tuloksellista
- Eskon toiminnassa otetaan huomioon kestävän kehityksen periaatteet

(Esko opetussuunnitelma 2005, 4.)

Opetussuunnitelma on vuodelta 2005, jolloin HYVE-ryhmiä ei vielä ollut, mutta opetussuunnitelmassa olevat arvot ovat soveltuvia HYVE-ryhmienkin opetuksen järjestämiseen. Opetussuunnitelmassa määritellään koulun arvopohjaa myös seuraavasti:

- Koulun ihmiskäsitys on, että ihminen on ainutkertainen ja toimii yhdessä toisten kanssa. Ihmisen perusolemukseen kuuluu pyrkiminen hyvään ja itsensä kehittämiseen.
- Koulun keskeinen arvolähtökohta on oppilaan persoonallisen taidekäsityksen hyväksyminen, tukeminen ja kehittyminen.
- Esko on moniarvoinen ja monikulttuurinen koulu, jossa avoin ja vireä ilmapiiri luo edellytykset oppilaiden henkiselle ja taidolliselle kasvulle ja taiteellisen identiteetin kehittymiselle.

(Esko opetussuunnitelma 2005, 4.)

Taiteen harrastaminen vahvistaa kulttuuriosaamista, jota nyky-yhteiskunnassa tarvitaan. Taidetoiminnalla voidaan nähdä myös muita vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin. Ensimmäisenä on taide elämyksenä ja kokemuksena, itseisarvona. Toisena on tai-

teen merkitys ihmisen terveyteen ja hyvään elämään. Kolmantena ovat taiteen harrastamisen kautta syntyvät verkostot ja yhteisöllisyyden tunne. Neljäntenä on taiteen, arkkitehtuurin ja sisustamisen yhteys viihtyisän ympäristön luomiseen. (Liikanen 2003, 151.)

Seuraavan neljän teesin avulla tarkastelen, miten taideopetus ja taiteen omakohtainen harrastaminen voivat toimia hyvinvointia luovana tekijänä. Taideopetus voi lisätä hyvinvointia kohteelleen mutta myös toteuttajalleen. Teesit ovat erilaajuisia, osin teesit sivuavat toisiaan tai menevät päällekkäin. Teesien kautta pohdin myös teatteri- ja sirkustaiteen harrastamisen erityispiirteitä hyvinvoinnin vahvistajana. Tavoitteena on jäsentää Espoon esittävän taiteen koulun toiminnan suunnittelua ja rahoitusta varten niitä hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia, jota taideopetuksella on HYVE-ryhmissä, mutta soveltuvien osin myös taiteen perusopetuksessa.

Teesini ovat

- Taideharrastus lisää yksilön henkilökohtaisia voimavaroja
- Taideharrastus lisää sosiaalista pääomaa
- Taideharrastus kuntouttaa
- Taideopetus hyvinvointipalveluna on taloudellisesti järkevää

5.1 Taideharrastus lisää yksilön henkilökohtaisia voimavaroja

Ensimmäinen teesi on, että taideopetus lisää yksilön henkilökohtaisia voimavaroja elämässä. Ilo, rohkeus, voimauttaminen ovat sanoja, joita käytetään usein käsiteltäessä taiteen tai taidetoiminnan yksilöön kohdistuvia vaikutuksia. Eskon opetussuunnitelmassa todetaan, että ihmisen perusolemukseen kuuluu pyrkiminen hyvään ja itsensä kehittämiseen. Keskeinen arvolähtökohta koulussa on oppilaan persoonallisen taidekäsityksen hyväksyminen, tukeminen ja kehittyminen. (Eskon opetussuunnitelma 2005, 4.) Tämä on Eskossa lähtökohtana opettajan työskentelylle ja sille miten opettaja kohtaa oppilaan. Ideariihessä nousi esiin itseilmaisun merkitys yksilön hyvinvoinnille, kasvulle ja kehitykselle. Eskon nykyisistä HYVE-ryhmistä henkilökohtaisten voimavarojen lisääminen, rohkeuden ja elämänhallinnan teemat ovat tavoitteena nuorten mielenterveyskuntoutujien ja työelämään kuntoutujien ryhmissä.

Bardyn (2007, 28) mukaan taiteen omakohtaisen harrastamisen yksilöön kohdistuvat merkitykset ovat tärkeitä, koska usein keskustelussa viitataan lähinnä yhteiskuntaan kohdistuviin merkityksiin: syrjäytymisen ehkäisyyn, työssä jaksamiseen tai maahanmuuttajien integraatioon. Suomen Kulttuurirahaston rahoittamassa ja Nuorisotutkimusverkoston toteuttamassa kolmivuotisessa Myrsky-hankkeessa tutkittiin, miten taiteen tekeminen voi vahvistaa nuorten arkea ja ehkäistä syrjäytymistä. Myrsky-hankkeen myötä löytyi kokemuksia, miten jotkut hankalissa elämänvaiheissa olevista nuorista ovat oppineet ilmaisemaan tunteitaan, löytäneet iloa omaan elämäänsä ja löytäneet reflektointipintaa tai ilmaisukeinoja omille kokemuksilleen. (Siivonen, Kotilainen & Suoninen 2011, 89.) Hankkeen tavoitteet olivat pitkälti yhteiskunnallisia, muutokset ja tulokset tapahtuivat yksilöissä.

Taidekokemukset liittyvät parempaan elämänhallintaan. Taideaineita harrastavat lapset esimerkiksi voivat paremmin kuin harrastamattomat. Taideaineet myös tukevat lapsen itsetuntoa ja keskittymiskykyä (von Brandenburg 2008, 16). Teatterin tekemisen ja harrastamisen on todettu lisäävän itsetuntemusta ja sitä myöten itseluottamusta ja rohkeutta, mutta myös itsehillintää ja itsekuria (Rusanen 2002, 181). Teatteri-toiminnan myötä opitaan luottamaan omiin ratkaisuihin, toimimaan intuitiivisemmin ja ottamaan toisten ehdotuksia huomioon. Teatterin tekeminen on lähtökohdallisesti ryhmätöitä. Itsetuntemuksen lisääntymisen myötä on mahdollista oppia huomamaan sekä omia että ryhmän jäsenten vahvuuksia ja rajoituksia. Epäonnistumiset on helpompi hyväksyä, ne eivät lannista vaan auttavat eteenpäin. (Toivanen 2002, 189, 197.) Sirkustaiteen harrastaminen kehittää itsetuntoa, kurinalaisuutta, itsenäistymistä, suvaitsevaisuutta, sosiaalisten ja erilaisten käytännön taitojen (sirkustaidot) kehittymistä (Åstrand 2007, 101).

Jokaisella on oikeus taiteeseen ja kulttuuriin. Teesi taiteen harrastamisen hyvistä vaikutuksista yksilön voimavaroihin sivuaa myös taiteen itseisarvon käsitettä. Von Brandenburgin (2008) mukaan hyvinvointiin liittyvissä näkökulmissa taide voidaan nähdä itseisarvona tai välineenä esimerkiksi persoonallisuuden kehittämisessä (von Brandenburg 2008, 17). Taiteen harrastaminen on tekemistä, joka tuottaa iloa ja onnellisuutta ja taiteen alaan liittyvien taitojen kasvamista. Molemmat näkökulmat ovat merkityksellisiä.

5.2 Taideharrastus lisää sosiaalista pääomaa

Toinen teesi on, että taideopetus lisää sosiaalista pääomaa ja vahvistaa ihmisten välistä vuorovaikutusta. Sosiaalinen pääoma kasvattaa yhteisön hyvinvointia. Markku T. Hyypän (2002) mukaan sosiaalinen pääoma tarkoittaa yhteisöhenkeä, yhteisöllisyyttä. Se on symbolista pääomaa jota kertyy yhteisöille. (Hyypä 2002, 57.) Hanna-Liisa Liikanen tiivistää väitöskirjassaan sosiaalisen pääoman pääteoreetikoiden, Pierre Bourdieun ja Robert Putnamin välisen tulkintaeron seuraavasti: ”putnamilainen tulkinta käsittelee sosiaalista pääomaa yhteisön voimavarana kun taas bourdieulainen tulkinta kuvaa sosiaalisen pääoman yksilön voimavarana” (Liikanen 2003, 57). Tulkintaeroista huolimatta voidaan varmasti todeta sosiaalisen pääoman vahvistumisen lisäävän yksilön ja yhteisön hyvinvointia. Tässä yhteydessä käytän sosiaalisen pääoman käsitettä yksilön voimavarana, joka vahvistuu sosiaalisessa kanssakäymisessä ja jolla on yksilön kautta positiivisia vaikutuksia yhteisöön.

Sosiaalisen pääoman on tutkittu lisäävän ihmisten terveyttä ja myös vähentävän enenaikaisen kuoleman riskiä (von Brandenburg 2008, 20). Eskon arvoissa todetaan, että koulun ihmiskäsitys on, että ihminen on ainutkertainen ja toimii yhdessä toisten kanssa. (Eskon opetussuunnitelma 2005, 4.) Sosiaalisen pääoman kasvattaminen, toisen ihmisen kanssa toimiminen ja huomioonottaminen ovat koulun toiminnan arvo lähtökohtia. Taideharrastus kasvattaa sosiaalista pääomaa niin yksilön kuin yhteisönkin kohdalla. Taideharrastus lisää yhteisöllisiä taitoja: vahvistaa kykyä asettua toisen ihmisen asemaan ja opettaa toisen ihmisen huomioonottamista.

Sosiaalisen pääoman lisääminen korostuu Eskon nykyisissä HYVE-ryhmissä erityisesti eläkeläisten teatteriryhmässä, jossa tavoitteena on sosiaalinen, voimauttava ja virkistävä taidetoiminta. Yhdessä tekeminen, tässä tapauksessa teatteriesitysten valmistaminen, vahvistaa ryhmän jäsenten yhteisöllisyyttä ja sosiaalista verkostoa.

Taideharrastukseen liittyy samoja positiivisia määreitä kuin muuhunkin ohjattuun harrastustoimintaan: sosiaalinen rohkeus kasvaa ja vuorovaikutustaidot kehittyvät. (Timonen & Törmi 2009, 133.) Sosiaalinen osallistuminen on itsessään tärkeää. Teatteri- ja sirkustaiteen harrastamisessa on joitakin erityispiirteitä. Myrsky-hankkeen loppuraportissa viitataan teatteriharrastuksen mahdollisuuksiin yhteisöllisyyden ja yhteisöl-

listen taitojen vahvistajana. Teatterin tekemisen ryhmäprosessi kykenee avaamaan nuorille yhteyksiä omiin ja toisten tunteisiin. Tunteet voivat olla myös kielteisiä ja hankalia, mutta teatterin tekeminen antaa keinoja niiden käsittelyyn. (Siivonen, Kotilainen & Suoninen 2011, 126.) Teatteriharrastus suhteessa toisiin ihmisiin kasvattaa kykyä yhteistyöhön, empatiaan ja luottamukseen. Roolityö opettaa ymmärtämään erilaisia ihmisiä ja elämäntilanteita. (Rusanen 2002, 180.) Sirkusharrastus on suurelta osin sirkustekniikan harjoittelua ja fyysisen taidon kehittämistä. Vuosina 2009–2011 toteutetun Sosiaalinen sirkus-hankkeen tavoitteena oli tuoda sosiaalinen sirkus suomalaiselle sirkuskentälle. Sosiaalisen sirkuksen voi määritellä sirkusopetuksiksi, jonka tavoitteena on tuottaa osallistujilleen hyvinvointia. Sirkusharrastuksen avulla opitaan itsenäisyyttä, itseluottamusta, onnistumista ja sosiaalisia taitoja (Hyttinen 2011, 8). Sirkusharrastus taipuu moneksi: taiteenlajina sirkus on laeva, jonka sisältä on mahdollista löytää oma lajinsa ja omat vahvuutensa.

5.3 Taideharrastus kuntouttaa

Kolmantena teesinä on, että taideharrastus voi toimia fyysisen tai psyykkisen kuntoutuksen tukena, mutta se tulee erottaa varsinaisesta taideterapiasta. Taideopettaja, taiteen ammattilainen, ei ole terapeutti tai psykiatrian ammattilainen eikä tällaista ammattitaitoa voi häneltä edellyttää. Ammatillisten rajojen tulee tässä kohtaa olla selkeät. Taide tai taideharrastus ei voi korvata mielenterveyspalveluja, mutta voi toimia niiden tukena (Timonen & Törmi 2009, 137).

Esko on moniarvoinen ja monikulttuurinen koulu, jossa avoin ja vireä ilmapiiri luo edellytykset oppilaiden henkiselle ja taidolliselle kasvulle ja taiteellisen identiteetin kehittymiselle. (Eskon opetussuunnitelma 2005, 4.) HYVE-ryhmissä taideharrastus toimii välineenä hyvinvoinnin lisäämiseksi, harrastusta ei tule määritellä kuntoutuksiksi. Ideariihessä nousi esiin kehitysvammaisten lasten luokan ilo harrastuksesta, terapiaa ja kuntoutusta on riittävästi ja sirkustunnit haluttiin kokea harrastustoimintana. Kuntoutustuloksia syntyi ilman selkeää terapeutista tavoitetta. Ikisirkus-ryhmissä palvelutalojen asukkaista useat ovat liikuntarajoitteisia. Sirkus on houkuttanut Ikisirkus-ryhmiin osallistujia liikkumaan, jokaisen omien voimavarojensa ja kykyjensä mukaisesti.

Taideharrastus lisää yksilöllisiä voimavaroja ja virkistää. Vahvistuneet voimavarat ja virkistäytyminen lisäävät onnellisuutta ja kuntouttavat. Voidaan puhua luovien menetelmien käytöstä kuntoutuksen osana eroteltuna taideterapiasta. Aallon (2007) mukaan luovien menetelmien käyttö soveltuu tavallisten psyykkisten häiriöiden, kuten masennuksen, ahdistushäiriöiden ja syömishäiriöiden hoitoon (Aalto 2007, 175). Kuntouttava elementti on mukana Eskon nykyisistä HYVE-ryhmistä vahvimmin nuorten mielenterveyskuntoutujien ja työelämään kuntoutujien kohdalla. Taideharrastus tukee osaltaan Mike- ja Kime-ryhmien jäsenten kuntoutumista yhteiskuntaan. Myös taiteen perusopetuksella on hyvinvointia edistäviä vaikutuksia, taiteen harrastustoiminnan yhtenä tavoitteena voi nähdä ennaltaehkäisevän sosiaalityön.

5.4 Taideopetus on taloudellisesti järkevää

Neljäs teesi on, että taideopetuksella on positiivisia taloudellisia vaikutuksia yhteiskunnassa ja resurssointi kulttuuriin, taiteeseen ja taideopetukseen on taloudellisesti järkevää. Edellä olen esitellyt taiteen harrastamisen myönteisiä vaikutuksia yksilöön ja yhteisöön. Näillä vaikutuksilla on merkitystä myös yhteiskunnallisesti ja ne ovat talouden mittareilla mitattavissa. Taideopetus hyvinvoinnin lisääjänä vahvistaa yksilön hyvinvointia, lisää sosiaalista pääomaa, ennaltaehkäisee syrjäytymistä ja kuntouttaa. Lisäksi taideopetus sosiaali- ja terveystalouden toimijoiden tukena työllistää taide- ja kulttuurialan työntekijöitä.

Nykykeskustelussa esiintyvät tänä päivänä usein syrjäytymisen ehkäisy, työkyvyttömyyden ehkäisy, työssä jaksaminen ja työurien pidentäminen. Nämä ovat paitsi yksilöön liittyviä teemoja, myös yhteiskunnallisia kysymyksiä. Työ- ja elinkeinoministeriön Nuorten yhteiskuntatakuu 2013 julkaisun (2012, 19) mukaan jokainen syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle noin 1,2 miljoonaa euroa, jos syrjäytyminen kestää odotettavissa olevan työiän, noin 40 vuotta. Lisäksi vuonna 2008 ennenaikaiselle eläkkeelle jääneiden 16-35 -vuotiaiden yleisin syy oli masennus tai muu mielenterveyden ongelma. Työkyvyn ylläpitämistä pidetään tärkeimpänä osana työurien pidentämisestä. Syrjäytyminen ja työkyvyn menetys yhteiskuntapoliittisena ongelmana maksavat yhteiskunnalle valtavasti. En esitä, että taide, taiteen harrastaminen tai taideopetus olisivat ratkaisu ongelmaan. Kuitenkin myös taiteen mahdollisuudet näiden yhteiskun-

nallisten ongelmien ennaltaehkäisyssä ja ratkaisussa olisi otettava käyttöön. Taide, taiteen tukeminen ja myös taiteen harrastustoiminnan tukeminen on ennaltaehkäisevää sosiaalipolitiikkaa. Liikasen (2010, 27.) mukaan ehkäisevän sosiaalipolitiikan tavoitteena on yksilön omista lähtökohdista tapahtuva vapauden, omatoimisuuden, osallisuuden ja muiden elämän ehtojen määrittely.

Esko on utelias ja vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Eskossa on hyvä opiskella ja tehdä työtä. (Eskon opetussuunnitelma 2005, 4.) Eskon HYVE-ryhmät ovat koulussa toteutettavaa yhteiskuntavastuuta. Yhteiskuntavastuulla tarkoitetaan tässä kohtaa yksilön tai yhteisön käytännön rakentavaa toimintaa yhteiskunnan hyväksi. Taideopetuksen järjestämisellä vanhuksille ja erityisryhmille on positiivisia vaikutuksia yksilötasolla, mutta myös yhteiskunnan tasolla. Kulttuurin tulevaisuusselonteon (2010) mukaan taiteen sovellusten käyttö sosiaali- ja hoitotyössä, työelämässä, terapiassa ja kotouttamisessa toimii kahteen suuntaan: yksilön kulttuurisia oikeuksia edistetään ja muilla yhteiskunnan toiminnan alueilla säästetään kustannuksia. Merkittäviä vaikutuksia nähdään vanhenevan väestön toimintakyvyn paranemisessa ja nuorten yhteiskunnasta syrjäytymisen ehkäisyssä. (Kulttuuri – tulevaisuuden voima 2010, 17.)

Toinen taloudellisesti merkittävä seikka on työllistyminen. Kaikille taiteen ammattilaisille ei nykyisin riitä palkkatyötä, taiteilija-apurahoja tai muuta tukea taiteen tekemiseen. Taiteilijat joutuvat etsimään toimeentuloaan uusilta toiminnan alueilta. Mahdollisia uusia toimintaympäristöjä löytyy sosiaali- ja terveydenhuollon piiristä (Liikanen 2010, 41). Vastaava tilanne on taideopettajilla. Espoon esittävän taiteen koulussa tuntiopettajien opetustunnit viikossa vaihtelevat 2–18 tunnin välillä. Osalla tuntiopettajista Eskossa tehtävä opetustyö on pääosa toimeentulosta, osalla on useita työnantajia. Tarjoamalla taideopetusta HYVE-ryhmissä Espoon esittävän taiteen koululla on mahdollisuus tarjota tuntiopettajille enemmän opetustunteja. HYVE-ryhmien opetus voidaan toteuttaa aamupäivisin kun taiteen perusopetuksen ryhmät kokoontuvat ilta-päivisin ja iltaisin.

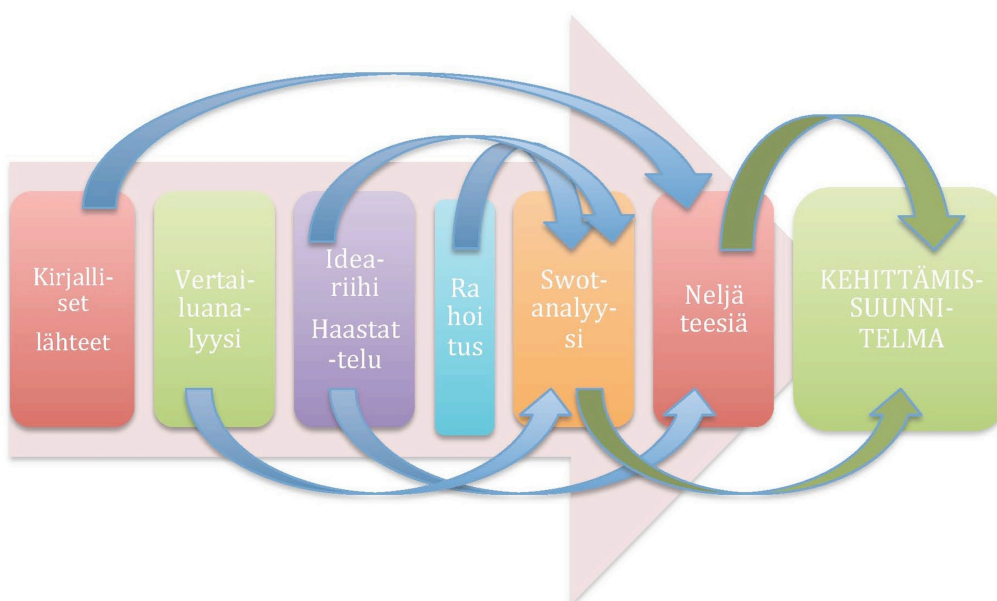
Luovilla aloilla työskentelevien toimeentulo on usein pirstaleinen. Taideaineiden opettajien voi olla vaikea saada riittävä tuntimäärä kokoon yhdestä oppilaitoksesta. Kulttuurialan koulutuksen saaneet eivät tällä hetkellä riittävästi työllisty omalle alalleen.

Toisaalta taide- ja kulttuurialat eli luovat alat ovat kuitenkin kasvussa. Tällä sektorilla on kysyntää erilaisista taiteen soveltavan käytön tai sisällön tuotannon palveluista sekä harrastustoiminnan ohjaajista ja pätevistä taidepedagogeista. (Taidekasvatuksen ja kulttuurialan koulutuksen tila Suomessa 2011, 26–27.) Taiteilijat ovat myös enenevässä määrin lähteneet työskentelemään perinteisen taiteen kentän ulkopuolelle, kuten lastensuojelun, sosiaalityön, kehitysvammaisten tai työttömien pariin (Liikanen 2010, 41). Kyse on uudenlaisista toiminnan muodoista, kuten taiteen ja hyvinvoinnin rajapinnalla toimimisesta. Työllistymismahdollisuudet koskevat paitsi taiteilijoita ja taideopettajia, myös välittäjäammattissa työskenteleviä, kuten kulttuurituottajia. Havun ym. (2011) mukaan hyvinvointipalvelualan kehittyminen ja ammattimaisen osaamisen kasvaminen vaatii välittäjätoimintaa, jonka tehtävänä on auttaa sillan rakentamisessa taiteilijoiden ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden välille (Havu & Talvitie & Rajakari & Kuusimäki 2011, 16).

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -julkaisussa esitetään ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen sosiaali-, terveys-, ja kulttuurialojen yhteisen opetuksen lisäämistä. Hoitolaitoksissa voisi työskennellä räätälöidyn täydennyskoulutuksen saaneita taiteilijoita. Vastaavasti hoitohenkilöstölle räätälöitäisiin täydennyskoulutusta antamaan valmiuksia taiteen käyttämiselle hoitotyön tukena. (Liikanen 2010, 20.)

6 KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Kuten kuvio 4 osoittaa, olen opinnäytetyössäni esitellyt Espoon esittävän taiteen koulu, koulussa toteutettavaa opetusta, erityisesti HYVE-ryhmien opetusta, ja sitä toimintaympäristöä missä Esko ja koulussa tarjottava taideopetus sijaitsevat. Olen kirjallisten lähteiden, ideariihen ja rehtorin haastattelun synteessä luonut neljä teesiä, miksi taideopetus hyvinvoinnin edistäjänä on merkittävää ja tarpeellista nyky-yhteiskunnassa ja miksi tätä toimintaa on Espoon esittävän taiteen koulussa. Olen kartoittanut taiteen ja hyvinvoinnin rajapinnan toiminnalle sopivia rahoituskanavia ja SWOT -analyysin avulla olen tarkastellut HYVE-ryhmien opetuksen toteuttamisen vahvuuksia ja heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia.

Kuvio 4. Opinnäytetyön prosessi.

Seuraavaksi esitän kehittämissuunnitelmassa toimenpide-ehdotuksia HYVE-toiminnan toteuttamiselle ja kehittämiselle Espoon esittävän taiteen koulussa. Käytännön tasolla toimenpide-ehdotukset tulee ottaa käyttöön, jotta tavoite, HYVE-toiminnan jalkautuminen pysyväksi osaksi koulun toimintaa, lopullisesti toteutuu.

6.1 Toiminnan kuvaus

Toimenpide-ehdotus 1. Espoon esittävän taiteen koulussa määritellään HYVE taiteen perusopetuksen ulkopuoliseksi sirkus- ja teatteriopetuksesi, joka on luonteeltaan yksilön ja ryhmän hyvinvointia tukevaa sekä yhteisöllisyyttä edistävää. HYVE-toiminta on suunnattu erityisryhmille ja ikääntyville. Termiä HYVE tai HYVE-toiminta käytetään koulun asiakirjoissa ja tiedotuksessa. HYVE-toiminnan arviointia toteutetaan soveltuvin osin Taiteen perusopetuksen Virvatuli-mallin mukaisesti.

HYVE-ryhmien sijaan on selkeämpää puhua HYVE-toiminnasta, joka Espoon esittävän taiteen koulussa on yksilön voimavaroja lisäävää, yhteisöllisyyttä edistävää, ennaltaehkäisevää tai kuntouttavaa sirkus- tai teatteriopetusta. Taideopetus tulee nähdä vahvasti myös itseisarvona, iloa ja onnistumisen kokemuksia tuottavana. Koulun arvojen mukaisesti myös HYVE-ryhmissä lähtökohtana on oppilaan persoonallisen taidekäsitteksen hyväksyminen ja tukeminen. Kyseessä on koulun toiminnan uusi alue, jota toteutetaan koulun arvojen mukaisesti kulttuurisen demokratian edistämiseksi. HYVE-toiminta vahvistaa koulun roolia moniarvoisena ja monikulttuurisena kouluna.

HYVE-toiminnan opettajat ovat Eskon omia opettajia. Toiminnan järjestämisen myötä koulu voi tarjota lisätunteja tuntiopettajille. Opettajien työtä HYVE-toiminnassa tuetaan koulun omien toimintamallien mukaisesti. Tarvittaessa opettajille järjestetään lisäkoulutusta. Tulevaisuudessa mikäli päätoimisten opettajien määrää voidaan ja päätetään koulussa lisätä, yksi teatterilinjan ja yksi sirkuslinjan päätoimisista opettajista voisi vastata taiteen perusopetuksen ulkopuolisesta opetuksesta, kuten HYVE-toiminnasta ja KULPS! -työpajoista.

Toimintaa toteutetaan sopimuksen mukaan sekä Eskon opetustiloissa että tilaajan tai yhteistyökumppanin tiloissa. Taiteen perusopetuksen itsearviointijärjestelmää, Virvatuli-mallia, voidaan käyttää myös HYVE-toiminnan arvioimiseen koulussa. Mallista soveltuu HYVE-toiminnan tarkasteluun erityisesti oppilaita ja opettajia koskeva arviointialueet.

6.2 Toteuttamisen tapoja

Toimenpide-ehdotus 2. Espoon esittävän taiteen koulussa otetaan käyttöön erilaiset palvelupaketit HYVE-toiminnalle. Toiminta on asiakaslähtöistä, toiminnan kohderyhmät voivat olla moninaisia ja kohderyhmälle asetetut tavoitteet määrittelevät taideopetuksen keston. Toiminnan sisältö on laadukasta ja monipuolista sirkus- tai teatteriopetusta.

HYVE-toimintaan osallistuvat ryhmät voivat olla monenlaisia, kohderyhmien ennalta määrittelemisen ei ole tarkoituksenmukaista. Toiminnan tavoitteena tulee olla osallistujien yksilöllisten voimavarojen vahvistaminen, sosiaalisen pääoman lisääminen tai toiminta osana osallistujien kuntoutusta. Kohderyhmät määrittyvät tavoitteen perusteella. HYVE-toiminnan laajuus ja kohderyhmät päätetään vuosittain seuraavan toimintasuunnitelman ja lukuvuoden lukujärjestyksen valmistamisen yhteydessä.

Toimintaa varten tarvitaan ennalta luodut rakenteet, joita tarvittaessa voidaan muokata. Ideariihessä nousi esiin erikokoisten palvelupakettien määrittelemisen. Palvelupaketit on helppo hinnoitella, jolloin toiminnan kulut voidaan tunnistaa, budjetoida, hankkia toiminnalle erillisrahoitusta tai laskuttaa. Taulukossa 4 on yksi mahdollinen rakenne HYVE-toiminnan opetuksen keston vaihtoehtoiksi.

koko lukuvuosi	34 x 2 tuntia/34 x 1 tuntia
lyhytkestoinen taideopetus 8 kertaa	8 x 2 tuntia/8 x 1 tuntia
lyhytkestoinen taideopetus 4 kertaa	4 x 2 tuntia/4 x 1 tuntia
taideopetus interventiona	1 x 2 tuntia/1 x 1 tuntia

Taulukko 4. Opetuksen kesto HYVE-toiminnassa.

HYVE-toiminta tulee nähdä opetuksen järjestämisen tasolla erillisenä taiteen perusopetuksesta, toiminnan ei tarvitse olla sidoksissa lukuvuoden rakenteeseen. Taideopetukseen osallistuvalla ryhmällä asetetut tavoitteet määrittelevät opetuksen keston. Nykyisistä ryhmistä on perusteltua erityisesti mielenterveyskuntoutujien ja työelämään kuntoutujien koko lukuvuoden kestävä opetus, jossa toiminnan tavoitteiden saavuttamiseen tarvitaan pidempikestoinen prosessi. Ikisirkus-ryhmille sopii lyhyempi

opetusperiodi. Ikisirkus voidaan toteuttaa useammassa palvelutalossa lyhytkestoisena taideopetuksena 4 x 1 tai 8 x 1 tunnin periodeina. Toimintaan syntyy pitkäkestoisuutta, mutta se ei muodostu osallistujille liian raskaaksi ja Ikisirkus voi palata samaan palvelutaloon tauon jälkeen uudelleen.

6.3 Toimintaympäristö ja sen kehitys

Toimenpide-ehdotus 3. Espoon esittävän taiteen koulu on avoin ja reagoiva yhteiskunnassa tapahtuville muutoksille. HYVE-toiminnan muotoja kehitetään yhteiskunnassa vallitsevien olosuhteiden mukaisesti. Taiteen perusopetus tulisi nähdä laajasti kaikkia kansalaisia koskevana ja järjestelmän tulisi voimakkaammin ottaa huomioon erityisryhmien taideopetus. Koulu toimii aktiivisesti omien verkostojensa kautta tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

HYVE-toiminta Espoon esittävän taiteen koulussa on yksi vastaus yhteiskunnallisiin haasteisiin, joita tänä päivänä on. Nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä ja ikääntyvien toimintakyvyn ylläpitämisessä taideopetus voi toimia tukielementtinä. Kyseessä on ajankohtainen ja kasvava toiminnan alue, jonka avulla voidaan myös työllistää taideopettajia ja taiteen alalla toimivia. Yksityisenä oppilaitoksena Espoon esittävän taiteen koulu voi nopeastikin reagoida toimintaympäristöstä nouseviin tarpeisiin.

Koulun tulee omalla esimerkillään ja verkostojensa kautta tehdä toimintaa tunnetuksi, jotta taideopetuksen hyvinvointivaikutukset tunnistetaan yhteiskunnassa ja läheisessä toimintaympäristössä entistä paremmin. Koulun verkkosivuille lisätään osio HYVE-toimintaa varten.

Mahdollisuutta, että HYVE-toiminta liittyy osaksi taiteen perusopetusta, tulee tutkia. Siinä tapauksessa ryhmälle valmistetaan oma opetussuunnitelma, jossa tulee toteutua taiteen perusopetuksen tavoitteellisuus ja tasorakenne.

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden uudistamistyö alkaa muutamana vuoden kuluttua. Uudistamistyössä tulisi ottaa huomioon taideopetuksen hyvinvointivaikutukset ja ne mahdollisuudet, joita taideoppilaitoksilla tässä suhteessa

on. Suomessa on noin 600 taiteen perusopetusta antavaa oppilaitosta, taiteenaloina musiikkia, tanssia, sirkusta, teatteria, arkkitehtuuria, kuvataidetta, käsityötä, sanataidetta, audiovisuaalista taidetta (Koramo 2009, 12). Valtava reservi toimijoita, ammattitaitoisia opettajia, opetustiloja, tietoa ja taitoa taideopetuksen järjestämiseen myös uusille kohderyhmille. Taiteen perusopetuksen kentällä Espoon esittävän taiteen koulu voi toimia esimerkkinä miten uusia yhteistyön muotoja ja rakenteita luodaan taideopetuksen ja hyvinvoinnin rajapinnalle. Mikäli Esko pääsee jälleen mukaan sirkus- ja teatteritaiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden uudistamistyöhön Opetushallituksessa, on tämä hyvä mahdollisuus vaikuttaa taiteen perusopetuksen ulottamiseen ja soveltamiseen uusille kohderyhmille.

6.4 Yhteistyökumppanit

Toimenpide-ehdotus 4. HYVE-toiminta toteutetaan aina yhteistyössä toisen organisaation kanssa ja ennen toiminnan aloittamista sovitaan kirjallisesti toiminnan tavoitteet, opetuksen kesto sekä kummankin osapuolen vastuut ja velvoitteet. Koulu pyrkii olemaan aktiivinen uusien yhteistyökumppaneiden löytämisessä.

Liikasen (2010, 15.) mukaan luovien alojen sekä hyvinvointi- ja terveysalojen yritysten yhteistyö ja verkottuminen monipuolisiksi palvelukonsepteiksi, tuotteiksi ja asiakkuuksiksi on uusi ja kasvava alue. Espoon esittävän taiteen koululla on kokemusta yhteistyöstä hankkeen osatoteuttajana kuten Kulttuuriketju –hankkeessa ja Sosiaalisen sirkuksen hankkeessa. Kokemusta on myös yhteistyöstä erilaisten toimijoiden kanssa HYVE-toiminnan järjestämisessä. Yhteistyö, jossa kumppanilla on asiantuntemus kohderyhmästä ja Eskolla taideopetuksesta, on toimiva.

Tavoitteena tulee olla pitkäkestoinen ja vuorovaikutteinen yhteistyökumppanuus, jolloin toimintaa voidaan pitkäjänteisesti kehittää. Toimiva yhteistyö lisää kummankin osapuolen motivaatiota yhteistyön vahvistamiseen ja kehittämiseen. Nykyistä yhteistyön muotoa tulee kehittää yhteisten tavoitteiden luomisessa ja vastuiden ja velvoitteiden selkeyttämisessä. Käytännössä tämä tarkoittaa sopimuksen tekemistä sekä säännöllisiä tapaamisia yhteistyökumppanin kanssa. Sopimuksia varten tulee luoda valmis sopimus pohja. Sopimuksessa tulee olla seuraavia asioita:

- Toiminnan kohderyhmä, tavoite ja kesto
- Tila, jossa toiminta toteutetaan
- Henkilökohtaiset tapaamiset ja toiminnan seuranta
- Toiminnan arviointi
- Toiminnan hinta ja kustannusten jakaminen

Uusia yhteistyökumppaneita on mahdollista löytää kaupungin organisaation kautta, kuten sosiaali- ja terveystalvelujen kautta ja myös Kulttuuriketju-hankkeen kautta. Yhteistyötä espoo-laisten taideoppilaitosten kesken voi kehittää myös hyvinvointipalvelujen toteuttamisen osalta. HYVE-toiminta voi pitkällä tähtäimellä olla osa espoo-laisten taideoppilaitosten toimintaa, oppilaitokset voivat kehittää yhteisiä palvelupaketteja hyvinvointipalvelujen toteuttamiseen.

6.5 Rahoitus

Toimenpide-ehdotus 5. HYVE-toiminta rahoitetaan pääasiassa erillisrahoituksen turvin. Espoon esittävän taiteen koulu pyrkii olemaan aloitteellinen, jotta opetustuntiperusteinen valtionosuus olisi tulevaisuudessa käytettävissä myös erityisryhmien taiteen perusopetukseen.

Toimintaa ei voida tämänhetkisessä taloudellisessa tilanteessa ja rahoituksen kohdentamisessa lisätä nykyisestä. HYVE-toiminnan osuus kokonaiskustannuksista vuosina 2012–2013 tulee olla korkeintaan 1 % ellei toiminnalle saada erillisrahoitusta. Uusia rahoitusmahdollisuuksia ovat Uudenmaan taidetoimikunnan myöntämä avustus kulttuurin hyvinvointivaikutuksia lisäävään toimintaan ja erilaiset apurahoja myöntävät säätiöt. Mahdollisuutena on myös yhteistyön kehittäminen sosiaali- ja terveyssektorin toimijan tai organisaation kanssa, joka voi saada toiminnalle Raha-automaattiyhdistyksen tukea. Rahoitusta tulee hakea heti, jotta toimintaa voidaan jatkossa ylläpitää. Seuraavilta tahoilta haetaan rahoitusta vuoden 2012 aikana

- Suomen lasten ja nuorten säätiön Myrsky-hanke huhtikuu 2012
- Jenny ja Antti Wihurin säätiö toukokuu 2012
- Kunnossa kaiken ikää -hanketuki syyskuu 2012
- Kansan sivistysrahaston Uudenmaan maakuntarahasto marraskuu 2012

Myös nykyinen, avustusperusteinen, rahoitus HYVE-toiminnalle on mahdollinen. Toiminta-avustuksen tulee siinä tapauksessa olla todellisen kulurakenteen mukainen. Pitkällä tähtäimellä yritysysteistyön ja maksullisen palvelutoiminnan mahdollisuutta tulee tutkia.

Taiteen perusopetusjärjestelmän kehittäminen erityisryhmät huomioon ottavaksi vaatii paitsi opetussuunnitelmien perusteiden uudistamista, myös rahoitusjärjestelmän kehittymistä. Taiteen perusopetusliitto on tällöin avainasemassa, liiton yhtenä tärkeänä tehtävänä on taiteen perusopetuksen toimintaedellytysten vahvistaminen.

7 LOPUKSI

Tämä opinnäytetyö on yksi etappi Espoon esittävän taiteen koulun kehittämistyössä. Lähdin etsimään vastauksia kysymykseen miten koulun HYVE-ryhmien toimintaa voidaan kehittää. Toiminta on ollut uutta ja vakiintumatonta. HYVE-ryhmien toiminnan tarkoitus on ollut selkeä: erilaisten erityisryhmien ja ikääntyvien ihmisten hyvinvoinnin tukeminen ja lisääminen taideopetuksen keinoin. Miten toimintaa toteutetaan ja mitkä ovat sen rakenteet, ovat olleet selkiytymättömiä. Selkiyttäminen ja suunnan tarkastus oli välttämätöntä toiminnan rahoituksen ja toiminnan pitkäjänteisen kehittämisen kannalta.

HYVE-toiminta on rajattu osa koulun toimintaa ja näin tulee olemaan. Vaikutukset toimintaan osallistuviin ihmisiin saattavat olla merkityksellisiä, jopa käännteentekeviä. Elämänmuutoksia on tietävästi jo tapahtunut. Toiminnan tarkastelun kannalta tärkeää on ollut koko opinnäytetyön prosessi, toiminnan kuvailu ja pohdinta eri näkökulmista. Olen keskittynyt pieneen mutta näkemykseni mukaan merkittävään osaan Espoon esittävän taiteen koulun toimintaa. Prosessin ja syntyneiden havaintojen myötä koen, että minulla on kasvanut valmius esittää perusteluja taideopetuksen vaikuttavuudesta ja toiminnan suuntaamisesta erityisryhmille. Prosessi on vahvistanut entisestään myös käsitystäni taidekasvatuksen tärkeydestä lapsille ja nuorille. Kehittämissuunnitelmaa ja prosessin myötä syntyneitä oivalluksia on käytetty Espoon esittävän taiteen koulun opetussuunnitelman uudistamistyössä keväällä 2012 sekä vuoden

2013 toimintasuunnitelman laadinnassa. Tavoite, että HYVE-toiminta on luonnollinen osa koulun toimintaa, on rakenteellisella tasolla saavutettu.

Suuri yksittäinen oivallus opinnäytetyön prosessin aikana oli, että taiteen perusopetusjärjestelmä tarjoaa valmiit puitteet taideopetuksen laajentamiselle uusille kohderyhmille. Tämä vaatii asenteen muutosta ja signaalia yhteiskunnalta. Opetussuunnitelmien perusteiden uudistamistyössä muutaman vuoden kuluttua on mahdollisuus vaikuttaa erityisryhmien huomioonottamiseen taiteen perusopetuksessa nykyistä vahvemmin. Taiteen perusopetuksen oppilaitosverkostossa on tiloja, välineitä ja valtava potentiaali taidekasvatuksen ammattilaisia uudenlaisten kohderyhmien opettamiseen. Espoon esittävän taiteen koulu voi olla rohkea edelläkävijä tällä alueella. Vaikkei erillisrahoitusta ole, toimintaa tulee ylläpitää sen kokoisena kuin se olemassa olevilla resursseilla on mahdollista. Omien verkostojensa kautta koulu voi tehdä toimintaa tunnetuksi.

Kulttuurituottajan työn määrittelen fasilitaattoriksi ja välittäjätahona toimimiseksi. Kulttuuri- ja taideosaamisen merkitys kasvaa hyvinvoinnin alueilla. Kulttuurituottaja voi organisoida ja koordinoida eri hallintokuntien rajapinnoilla sijaitsevaa yhteistyötä, kuten kuntatasolla kulttuuritoimi ja sosiaali- ja terveystoimi. Hän voi käyttää osaamis- ja potentiaaliaan kehittämistyössä, jossa haetaan ja löydetään uusia tapoja ja palvelumalleja toteuttamaan taiteen ja kulttuurin käyttöä hyvinvoinnin mahdollistajana. Kyse on uudesta innovaatiotoiminnasta, uudesta paikasta palvelutoiminnan kentällä. Väestön ikääntyminen on tässä suhteessa mahdollisuus: erilaisten terveys, hoito- ja hoivapalveluiden tarve kasvaa. Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategian 2015 (2007, 25) mukaan luovan alan toimija voi tuottaa kasvun mahdollisuuksia terveyttä edistävälle ja ennalta ehkäiseville palveluille. Toteuttamisen tapa voi olla moninainen: yritys, yhdistys, osuuskunta, toiminimi – tai useiden toimijoiden luoma verkosto.

Viiden vuoden päästä vuonna 2017 Espoon esittävän taiteen koulu on täysi-ikäinen, 18-vuotias. VISIONI on, että HYVE-toiminta on pysyvä ja tunnettu osa koulun toimintaa. Koululla on pitkäkestoista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja toimintaa kehitetään hedelmällisessä yhteistyössä. Toiminnan vaikuttavuudesta on tehty tutkimusta. Taiteen perusopetusta antavat oppilaitokset järjestävät taideopetusta erityisryhmille ja toiminnan puitteissa järjestetään yhteisiä koulutustilaisuuksia opettajille. Viiden

vuoden päästä valtakunnallisesti taideopetus on laajalti käytössä yksilön, yhteisöjen ja yhteiskunnan hyvinvoinnin lisäämisessä. Taidetoimintaa arvostetaan liikunnan ohella ihmisten hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja lisäämisessä. Arvostus näkyy myös resurssoinnissa ja rahoituksessa taideopetukseen valtion, kuntien ja yksityisen rahoituksen tasoilla.

Näin toivon olevan viiden vuoden päästä. Tarina kuitenkin jatkuu jo aiemmin. Syksyllä 2012 HYVE-toiminta jatkuu ja lisäksi yhden teatteriopettajan aloitteesta alkaa soveltavan teatterin –projekti taiteen perusopetuksen syventävien opintojen ryhmässä. Ryhmä valmistaa esityksen, jonka teemana ovat päihteet. Esitystä viedään espoolaisille peruskoululuokille. Hyveen itu Eskossa elää.

LÄHTEET

- Aalto, Saara 2007. Luovuusterapiat hoitomuotona. Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen: Taide keskellä elämää. Keuruu: Like, 173 – 178.
- Bardy, Marjatta 2007. Taiteen paluu arkeen. Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen: Taide keskellä elämää. Keuruu: Like, 21 - 33.
- von Brandenburg, Cecilia 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä: näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Helsinki: Opetusministeriö. Viitattu 22.03.2011. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm12.pdf>.
- Esittävien taiteiden oppilaitosten liitto ry. 2012. http://www.etol.fi/etol_info/jasenoppilaitokset_2010/ Viitattu 2.1.2012.
- Espoo-strategia 2010 – 2013. <http://www.espoo.fi/download/noname/{F916A9CD-B07C-422E-9FE7-F0508DB41076}/15118>. Viitattu 20.12.2011
- Espoon esittävän taiteen koulu. Opetussuunnitelma 1.6.2005.
- Espoon esittävän taiteen koulun 2013 toimintasuunnitelma 2012.
- Espoon esittävän taiteen koulun kannatusyhdistys ry. 2005. Yhdistyksen säännöt.
- Espoon kaupunki 2012a. <http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;16568;37615;16586;41865>. Viitattu 7.2.2012.
- Espoon kaupunki 2012b. http://www.espoo.fi/fi-FI/Kulttuuri_ ja_liikunta/Kulttuuri/Kulttuuria_erityisryhmille/Kulttuuriketju. Viitattu 20.2.2012.
- Espoon kulttuurilautakunnan pöytäkirja 31.8.2011.
- Espoon kulttuurilautakunnan pöytäkirja 13.12.2011.
- Hautamäki, Antti ja Oksanen, Kaisa 2011. Tulevaisuuden kulttuuriosajat. Näkökulmia moderniin elämään ja työhön. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 5/2011. [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?\\${APPL}=erekj&\\${BASE}=erekj&\\${T HWIDS}=0.41/1332612761_152962&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?${APPL}=erekj&${BASE}=erekj&${T HWIDS}=0.41/1332612761_152962&${TRIPPIFE}=PDF.pdf). Viitattu 24.3.2012.
- Havu, Petra & Talvitie, Riikka & Rajakari Päivi & Kuusimäki, Tomi 2011. Esiselvitysprojekti. Kuvataide- ja musiikkiala hyvinvointipalveluiden tuottajana. Helsinki: Suomen taiteilijaseura. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/d7a3510e-9e62-435b-9e99-5467ac8cd098>. Viitattu 22.3.2012.
- Huovila-Währn, Taina 2012. Pyyntö. Susanna Hintikka. 1.2.2012. Luettu 1.2.2012.
- Hyttinen, Hilikka. Kakko, Sofia-Charlotta. Karkkola, Piia. Åstrand, Riikka 2011. Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytäntöjen opas. Tampere: Tammerprint.
- Hyyppä, Markku T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hyvä Koti ry. 2012. <http://www.hyvakotiry.fi/>. Viitattu 20.2.2012.
- Jelli järjestötietopalvelu 2012. <http://www.jelli.fi/valineita-jarjestotyohon/apua-ja-ohjeita-jarjestotoimintaan/saatiot-ja-rahastot/>. Viitattu 5.4.2012.

- Kaskiharju, Eija ja Sarjakoski, Helena 2011. Kulttuuriketju – pieniä suuria asioita ja hyvä käytäntöjä kulttuuritoiminnan järjestämiseksi hoitopaikoissa. Helsinki: Ikäinstituutti. <http://www.ikainstituutti.fi/binary/file/-/id/3/fid/58>. Viitattu 22.3.2012.
- Kirkkonummen kunta 2012. <http://www.kirkkonummi.fi/toimari>. Viitattu 20.2.2012.
- Kleimola, Piia 2012. Pyyntö Piialle. Susanna Hintikka. 6.2.2012. Luettu 6.2.2012.
- Koramo, Marika 2009. Taiteen perusopetus 2008. Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä lukuvuonna 2007 – 2008. Helsinki: Opetushallitus.
- Korpi, Marja 2012. Pyyntö. Susanna Hintikka. 15.2.2012. Luettu 15.2.2012.
- Koskinen, Kaisa 2012. Opinnäytetyöstä. Susanna Hintikka. 31.1.2012. Luettu 31.1.2012.
- Kulttuuri – tulevaisuuden voima 2010. Toimikunnan ehdotus selonteoksi kulttuurin tulevaisuudesta. Opetusministeriön julkaisuja 2010:10. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/opm10.pdf?lang=fi>. Viitattu 25.3.2012.
- Kunnossa kaiken ikää (KKI) –ohjelma 2012. <http://www.kki.likes.fi/pages/content/Show.aspx?id=18>. Viitattu 5.4.2012.
- Laine, Tarja. Rehtori. Espoon esittävän taiteen koulu. Haastattelut: 27.3.2012 ja 5.4.2012.
- Liikanen, Hanna-Liisa 2003. Taide kohtaa elämän. Arts in Hospital – hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Keuruu: Suomen mielenterveysseura.
- Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 – 2014. Helsinki: Opetusministeriö. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf>. Viitattu 20.12.2011.
- Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015 2007. Työ- ja elinkeinoministeriö. KTM 2007/10.
- Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. Raportti 15.3.2012. [http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatakuu_-_tyoryhman_raportti_\(2\).pdf](http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatakuu_-_tyoryhman_raportti_(2).pdf). Viitattu 25.3.2012.
- Ojasalo, Katri. Moilanen, Teemu. Ritalahti, Jarmo 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WsoyProOy.
- Opetushallituksen määräys 40/011/2002 ja 10/011/2005. Taiteen perusopetuksen teatteritaiteen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002. Taiteen perusopetuksen sirkustaiteen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/avustukset/Avustukset_kulttuurin_hyvinvointivaikutuksia_edistavaan_toimintaan.html?lang=fi. Viitattu 1.4.2012.
- Raha-automaattiyhdistys 2012. https://www.ray.fi/sites/default/files/emmi_mediabank/Avustusstrategia_2012-2015.pdf. Viitattu 1.4.2012.

Rakennerahastot.fi 2012.

http://www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/fi/06_ajankohtaista/01_uutiset/2012_0323-2_halke.jsp. Viitattu 1.4.2012.

Rinnevuori, Mikko 2012. Pyyntö. Susanna Hintikka. 31.1.2012. Luettu 31.1.2012.

Rusanen, Soile 2002. Koin traagisia tragedioita. Yläasteen oppilaiden kokemuksia ilmaisutaidon opiskelusta. Helsinki: Yliopistopaino.

Siivonen, Katriina & Kotilainen, Sirkku & Suoninen, Annika 2011. Iloa ja voimaa elämään. Nuorten taiteen tekemisen merkitykset Myrsky-hankkeessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/myrsky2011.pdf>. Viitattu 20.12.2011.

Sinkkonen, Mervi 2012. Pyyntö. Susanna Hintikka. 2.2.2012. Luettu 2.2.2012.

Sorin sirkus 2011. <http://www.sorinsirkus.fi/uudetsivut/ajankohtaista.htm>. Viitattu 20.12.2011.

Strandman-Buckbée, Nilla 2012. Pyyntö. Susanna Hintikka. 2.2.2012. Luettu 2.2.2012.

Sydänmaanlakka, Pentti 2009. Pentti Sydänmaanlakka: Jatkuva uudistuminen. Luovuuden ja innovatiivisuuden johtaminen. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Taidekasvatuksen ja kulttuurialan koulutuksen tila Suomessa 2011. Opetus- ja kulttuuriministeriön politiikka-analyysyjä 2010:1. Viitattu 25.3.2012.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OKMpol012010.pdf>

Taiteen keskustoimikunta 2012.

http://www.taiteenkeskustoimikunta.fi/fi/web/tkt/apurahat-ja-avustukset?p_p_id=stipenddisplay_WAR_stipendportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&stipenddisplay_WAR_stipendportlet_categoryId=45&stipenddisplay_WAR_stipendportlet_command=viewCategory. Viitattu 1.4.2012.

Taiteen perusopetusliitto 2012. <http://www.artsedu.fi/fi/virvatuli/virvatuli-arviointialueet>. Viitattu 10.2.2012.

Teatteri ilmiö 2011. <http://www.teatteri-ilmio.com/index2.php?id=156>. Viitattu 20.12.2011.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2012. <http://info.stakes.fi/iva/FI/Mita/index.htm>. Viitattu 29.2.2012.

Tikkurilan teatteri 2011. <http://www.tikkurilanteatteri.fi/?p=4481>. Viitattu 20.12.2011.

Timonen, Tuomas & Törmi, Heikki 2009. Taiteesta nuorten itsetuntemuksen lisääjänä ja yhteiskunnan voimavarana. Nuorisobarometri 2009. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometri/liitteet/Nuorisobarometri_2009.pdf. Viitattu 20.12.2011.

Tervonen, Hilikka 2012. Kysymyksiä taide- ja kulttuuriopetuksen tukemisesta. 3.4.2012. Luettu 3.4.2012.

Tiuri, Leena 2012. Pyyntö. Susanna Hintikka. 31.1.2012. Luettu 31.1.2012.

Toivanen, Tapio 2002. ”Mä en ois kyllä ikinä uskonu ittestäni sellasta”. Peruskoulun viides- ja kuudesluokkalaisten kokemuksia teatterityöstä. Helsinki: Yliopistopaino.

Vesämäki, Tytti 2012. Pyyntö. Susanna Hintikka. 2.2.2012. Luettu 2.2.2012.

Åstrand, Riikka 2007. ”Mustakin oli voinu tulla joku huligaani jos en mä olis siihen sirkukseen jumittunu”. Harrastustoiminta syrjäytymisen ehkäisijänä – tapaustutkimus Suvelan sirkuksesta ja Iceheartsista. Pro gradu – tutkielma. Helsinki: Soveltavan kasvatustieteen laitos.

<http://www.icehearts.fi/materiaalisalkku/Microsoft%20Word%20-%20Gradu,%20sirkus%20ja%20Icehearts.pdf>. Viitattu 20.12.2011.